

Sentimentul dragostei în Biblie

O particularitate a religiei mozaice ține, printre altele, și de refuzul hotărât al ascetismului. În cursul milenarei sale existențe, iudaismul n-a propovăduit vreodată disprețul pentru bucuriile pămîntului; a, oîndind bogăția dobîndită prin jaf și exploatare, a acordat o atenție aparte vieții spirituale, încetățenirii principiilor unei etici înalte și a interzis, încă în zorii săi, scrijelirea trupului, automutilarea, în aceiași termeni severi, ca și sacrificarea pruncilor. Ruga și pocăința sînceră sînt, în iudaism, modurile de răscumpărare a păcatelor. Încă din timpul profetilor, necesitatea sacrificiului de animale și a postului e pusă sub semnul înțrebării.

Patriarhii, supuși adesea, Iacov îndeosebi, celor mai grele încercări, posedă nenumărate turme de vite mari și de vite mici; și posedă aur și argint, robi și roabe care să grăiească de bunurile lor; și au soții nu doar harnice și devotate, ci de o aleasă frumusețe. În *Cartea lui Samuel* e slăvită frumusețea tinărului păstor care va deveni viteazul rege David, ca și a fiului său Absalom; în alt loc, chipul, ținuta înțeleptei, curajoasei, cucernicele văduve Iudith. În cel de-al 16-lea capitol al *Deuteronomului*, sîntem în mod expres îndemnați să ne bucurăm din plin, noi și toți ai noștri, de bucuriile pe care ni le poate oferi viața: „Și la praznic să fiți vesel tu, fiul tău și fiica ta, robul tău și roaba ta, precum și levitul, străinul, orfanul și văduva care locuiesc în așezările tale.” Împărtășirea, fără nici o rețență, din bunurile vieții e recomandată insistenț în *Eclesiast*: „Duce-te și mîncîna cu bucurie pîinea ta și bea cu inimă bună vinul tău (...) În toată vremea vesimîntele tale să fie albe și uto-delemnul cu bun miros să nu lipsească de pe capul tău! Bucură-te de viața cu femeia pe care o iubești, în toate zilele desfrîcării tale... Căci aceasta este par-

tea ta în viață și truda cu care te trudești sub soare.”

Nefîplinirea, pe oricare din aceste planuri, e considerată în Biblie nu ca un mod de a realiza fericirea, ci, dimpotrivă, ca o cumpănită tragedie. Cum o arată, printre altele, destinul fetei lui Iefta Galaaditul, sortită morții, care rățăcește prin „cei munți”, însoțită de surate, ca să-și jelească nu alt sfîrșitul apropiat, cît fecioria, faptul că n-a cunoscut bucuriile dragostei.

Legea lui Moșe nu contrariază natura umană. Ea e un îndreptar în viața pămîntească, vizînd realizarea plenară a insului uman în această lume, a noastră. Legea lui Moșe e legea unui eliberator care-și conduce ferm prin pustiu poporul spre fericire, spre o țară „întru care curge lapte și miere.”

O lege, adică, urmîrind realizarea plenară a fiecărui membru al colectivității, prin dobîndirea libertății, a demnității și a bunel-stări; și printr-o organizare, fundată etic, care să facă posibile conviețuirea socială și progresul, umanizarea o-mului.

Cum dintr-o atare enciclopedie nu e de conceput să lipsească tocmai unul dintre cele mai puternice sentimente: dragostea (care, privită ca un mod de umanizare a insului, e opusă adesea dezlănțuirii sălbătice a instinctului dar e totdeauna considerată în raport cu aceasta), *Cartea noastră sacră* e, totodată, și o mare *Carte de dragoste*, unde pasiunea e, rînd pe rînd, simultan chiar, elogiată vibrînt și privită critic, căci ea poate fi nu doar un mod de realizare ci și de alienare a ființei umane.

Povestea lui Ruth, moabita, care cîștigă inima lui Booz, e o idilă de mare frumusețe, consumîndu-se într-un decor rustic. Și o cutremurătoare poveste de amor aflăm în *Cartea Patriarhilor*, unde e descrisă pasiunea lui Iacov, care ar-geștește 14 ani în șir pentru a o obține pe aleasa inimii sale, preafrumoasa Rahel. O tragedie, cu consecințe dintre cele mai grave, dezlănțuie Dina, fiica aceluiași erou.

Ca în tragediile lui Shakespeare, David ordonă uciderea unuia dintre cei mai buni și fideli generali ai săi, pentru a o

IACOB LEIBOVICI

(Continuare în pag. III-a)

PĂȘIND PRAGUL LOCUINȚEI...

O casă evreiască tradițională se recunoaște imediat. Pe usciorul de la intrare e prinsă mezuza. Cînd pătrunde în locuință, în afara cărților care stau pe rafturi, alte obiecte atrag atenția vizitatorului: o cupă de Kiduș, un candelabru, o cutie cu mirodenii, o menoră pentru Hanuca...

Dacă și-ar putea satisface curiozitatea deschizînd sertarele și dulapurile, ar găsi un șervet de Șabat pentru acoperirea pîinii, talet și teflim. Toate acestea sînt obiecte neînsușite, dar întrebuintarea care li se dă le conferă șehina (prezența divină).

Mezuza este menționată în primul paragraf din Șema: „Și aceste obligații pe care ți le spun eu azi să le ai în inima ta... le vei inscrie pe pervazul casei tale și pe porțile tale” (Deut. 6, 4, 9). Pe pergamentul din interiorul Mezei sînt scrise de mîna primelor două paragrafe din Șema: „Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeu nostru este singurul Dumnezeu...” (Deut. 6,4—9 și 11, 13—21). Ea trebuie să cuprindă 22 de rînduri. Pergamentul este rulat și strîns într-un toc cu o deschizătură care lasă să se vadă o bu-

Aspect din sală

Cronică (veselă) de Purim

O știam și înainte, dar acum știm și mai bine: da, Purim e o sărbătoare, și încă una dintre cele mai vesele, mai îndrăgite dintre sărbătorile noastre. În obște noastră, ea prilejuiește o adevărată trecere în revistă a talentelor literare, artistice, muzicale și dramatice, ca să nu mai vorbim de emulația din domeniul... culinar. Cu multe săptămîni înainte, tertierii au scris scenete, cupletistii și-au ascuțit creioanele și spiritul, compozitorii au lucrat și ei în plin, ca să nu mai vorbim de artiștii de la TES, unde s-a repetat febril Purim-spil-ul 5734. Toți și toate pentru tradiționala serbare a Federației, organizată ca și anii trecuți în sălile, cu fantezie și gust decorate, din strada Popa Soare. Cîteva sute de invitați, frunțași ai obștei bucureștene, distinși intelectual și — bineînțeles — cursanții de la Talmud Toră, au petrecut o seară de neuit în cea mai autentică atmosferă de Purim. Iată, dar, atîtea mo-

tive care ne îndrituiesc a începe această cronică așa cum am început-o: da, Purim e o sărbătoare, și încă una din cele mai vesele, mai îndrăgite dintre sărbătorile noastre...

LECTURA MEGHILEI

Preludiul sărbătorii l-a constituit ceremonia lecturii Meghilei, a cărții sfinte care redă dramatico-epic intîmplări de la curtea regelui Ahasverus. Joi 7 februarie, seara, enoriașii au fost prezenți în mare număr la templul coral. Așa cum prevede ritualul, lectura Meghilei s-a repetat a doua zi dîmînea.

A fost cu prisosință îndeplinită și cea-laltă cerință a sărbătorii — de a se distribui și trimite daruri, îndeosebi celor care nu au posibilitatea de a-și da ruși ei înșiși bucuria sărbătorii. Secția de asistență a Federației a pregătit din vreme colete de alimente ce au fost distribuite unui număr de aproximativ 10 000 de coreligionari bătrîni, bolnavi, lipsiți de familie, din întreaga țară. Un șalhămunes (dar de Purim) cu adevărat minunat, pe măsura obștei noastre!

În preajma sărbătorii, bucătăria restaurantului ritual și-a intensificat și ea activitatea. Cu mai multe zile înainte, bucătăria au trecut la producție de hămîntas — prăjitura specifică de Purim — și încă în proporții de masă. Și, bineînțeles, a celorlalte dulciuri, așa cum cere tradiția. În cantități mai mult decît îndestulătoare, alți pentru invitații la serbare, cît și pentru pensionarii căminelor de bătrîni ale Federației (din strada Bradului, Călărăși și Negru Vodă), cît și pentru cele peste 200 persoane nedepășibile, cărora li se aduce zilnic masa la domiciliu. De Purim, fiecare dintre ele a primit, pe lingă felurile de mîncare, cîte o pungă cu dulciuri.

PRELUNG SĂ SUNE UN CONTRABAS...

Simbătă 9 martie, seara. Feeric luminate și decorate cu fantezie și gust, sălile restaurantului nostru ritual își primesc invitații. Sînt cîteva sute și, cum spuneam, membrii proeminenți ai obștei. Obște i-a onorat invitîndu-i iar prezența lor onorează obște. Din primele clipe se stabilește o atmosferă destinsă, agreabilă, cu adevărat sărbătorească. Oaspeții ocupă loc în sala de la etaj, transformată ad-hoc în sală de spectacol. (Meritul principal revine prietenului I. Meltzer). Ca și în anii precedenți, serbarea e deschisă de corul condus de maestrul Haim Schwartzman. Sub bagheta d-sale inspirată și cu acompaniament de

V. R.

(Continuare în pag. a III-a)

SĂRBĂTOARE HABAD

Cîteva mii de hasidimi — mulți veniți din străinătate — au luat parte și în acest an la festivitățile de sărbătorire a rabinului Lubavici (Habad) din New York. Momentul culminant al sărbătoririi l-a constituit predica conducătorului mișcării, rabinul Menachem M. Schneerson. Această reuniune a fost prilejuită de cea de-a 175-a aniversare a zilei în care întemeietorul mișcării, rabinul Schneur Zalman a fost eliberat dintr-o închisoare țaristă.

Vizita conducătorilor lui „Memorial Foundation”

În zilele de 5—6 martie a.e. Federația Comunităților Evreiești Mozaice a primit vizita d-lor dr. Arnold Pins, director și I. Hochbaum, director adjunct al organizației „Memorial Foundation for Jewish Culture”.

Oaspeții au fost primiți de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și de ceilalți membri ai conducerii Federației. Ei au vizitat instituțiile de cult, cultură și asistență ale obștei noastre, exprimîndu-și satisfacția pentru munca ce se depune pe ogorul învățămîntului Torei și felicitînd călduros pe cei care activează în acest domeniu.

Semnificația unui roman

„Trădarea lunii” de Alexandru Jar

Prin subiect și mai ales prin tratarea fabulației, cartea depășește condiția genului. E o povestire servită de un stil, cînd de un realism nud, cînd poetic, dar în stare să mențină în permanență interesul lectorului — mai cu seamă al aceleia care a trăit epoca ultimului război mondial sau asupra căruia au operat urmările lui. De aceea *Trădarea lunii* constituie și un document uman, iar eroii romanului suscită simpatia, afețiunea, afecțiunea noastră. Într-adevăr, dacă ar fi să rezumăm subiectul, în chip simplu și poate simplist, am spune că e vorba de o dragoste — ucisă brusc — între un tânăr și o fată într-o vreme copleșită de naști. Dar cartea e mai mult decît o poveste de dragoste. Și ca s-o înțelegem trebuie să subliniem faptul că acțiunea se desfășoară la Viena ocupată de hoardele motorizate ale lui Hitler. Ca prețutindeni unde au ajuns trupele naziste se simte și aici cumplita apăsare a discriminării rasiale. Evreii trăiesc în ghetto — trăiesc e un mod de exprimare, în realitate mor în rate. Din rîndurile lor se recrutează zi de zi clienți ai cimitirelor și al gropii comune. Și în atmosfera asta grea, într-o pivniță și aproape de ea, într-un fel de subsol, își duc cumplita existență două familii: a lui Iosif și a Iuditei.

Dacă iubirea dintre Romeo și Julietta se termină tragic, dacă în același chip se încheie povestea de dragoste a lui Segal (*Love story*), cauzele deznoimintului le aflăm în destinul eroilor. Dragostea pe care o înținem în *Trădarea lunii* e curmată de factori exteriori, e asasinată pur și simplu de naști.

Să arătăm, pe scurt, în ce chip se desfășoară acțiunea, ca să realizăm și deosebirea dintre alte povestiri de dragoste și aceea din cartea pe care o rezumăm. Așa, de pildă, Iosif și Iudita se iubesc în condițiile unui trai anormal, sub pămînt, cu groaza permanentă a morții. Ei, cei din pivniță și din subsol, pot fi ori cînd descoperiți de cîmpitorii naști și asinați. Totuși, iubirea e mai puternică decît orice alt simțămînt de prudență sau de teamă. Din clipa în care Iudita intră în „casa” tînrului Iosif ca să împrumute puțin zahăr, s-a și produs între ei cea atracție sentimentală care nu poate fi analizată sub lupă, ci numai constatată.

Iudita e adăpostită, împreună cu mamea sa și cu un frate, în subsolul unei

locuințe care aparține lituanianului Kumentele, afacerist și oportunist, ros de multiple complexe. Tatăl Iuditei a fost luat de naști — nu se știe unde. De soarta lui nu s-a aflat nimic, dar e de presupus că a fost ucis.

Tatăl lui Iosif e cizmar, măică-sa gospodină, manifestînd un robust spirit realist.

Cînd sentimentele fiului ei se conturează, mama lui, cuprinsă de panică, se străduiește din răsputeri să-l înăbușe în fașa dragostea pentru Iudita. În schimb, tatăl lui Iosif nu numai că înțelege sentimentele care îl unesc pe acești tineri, dar îl și încurajează. Iosif e un voluntar, un dinamic, Iudita e o candidă, o sensibilă la maximum și timorată de împrejurările pe care le trăiește.

Ambii sînt tineri, foarte tineri; vîrsta lor crudă explică și actele de curaj pe care le comit în pofida sfaturilor părinților.

Iudita, înamorată de Iosif, visează flori. Trăind sub pămînt, cu groaza în suflet, fata aspiră la libertatea de a avea flori. Cu prețul jertfirii de sine, Iosif i le aduce. Am ținut să dăm acest detaliu care lămură într-un fel psihologia acestei Iudite — naivă, sentimentală, frustrată de toate prerogativele vîrstei, obligată la multiple renunțări în adăpostul ei subpămîntean.

În beznă de-afară și dinlăuntrul lor, tinerii își făuresc o oază de liniște, un prilej de sărmană bucurie: canalul colector al Vînei, transformat de-o fantezie nețărîmărită într-o Veneție. O Veneție a ghetto-ului și a celor ugiști, cu amenințarea morții desupra capului.

Acolo se adună cîțiva tineri evrei, foști fotbalști talentați și cîteva epave, scăpate, Dumnezeu știe cum, de glonte nazist sau de euptoare în care au fost gazați milioane de inocenți.

Iosif își aduce iubita în această „Veneție” și tinerii se plimbă cu barca, vitalități de un Moise pitoresc, un mucalit care țin cu tot dinadinsul să-și sfideze soarta, glumind cu ceilalți și cu ei însuși.

Sus, deasupra infernului lăsat de incertitudinile, își plimbă trufia ucigașii, trogloditi motorizați ai armatelor naziste. Ei își fac o sinistă plăcere din vînzarea evreilor care, asinați, sînt virifi apoi în groapa comună de la marginea Vînei — în Ponar.

Dragostea dintre Iosif și Iudita se adîncește zi de zi. În condițiile unei purități desăvîrșite. Sărmana lor bucurie se consumă într-o barcă pe canalul „Veneției”, într-o strîngere de mînă, într-un zîmbet, în făgădueli și în planuri euforice de viitor.

E lesne de înțeles, din succesiunea diferitelor scene ale acestei existențe subterane, că fiecare zi, fiecare ceas, fiecare clipă constituie o izbîndă asupra morții. Nu vom stărui asupra psihologiei celorlalte personaje, — ar fi să scădem din interesul pe care îl acordăm cuplului Iosif-Iudita. Vom spune, doar, că și în condițiile cumplitei opresiuni, Nissim, fratele Iuditei, ca alții alții, se opun nazismului.

Revenind la Iosif și la Iudita, Alex. Jar stăruie asupra nevoii de poezie a acestor tineri. Nevoia asta a iluziei, a transfigurării, e descrisă într-un capitol în care autorul învie morții, cohorte de victime nevinovate ale naștilor. E un capitol halucinant care se integrează, însă, perfect în fabulație.

Iosif și Iudita reușesc să trăiască voluptatea albă a priveliștei lunare, să admire cerul — chiar dacă printr-o gaură subpămînteană — să se bucure de ceea ce ar putea fi și, cred ei, încă nu e.

Dar din umbră îl pîndește moartea. „Delicatul”, „preacumsecadele” Kumentele divulgă unul scelerat, mistit și om de afaceri al nemților, existența Iuditei la dragostea căreia rîvnea.

Descoperiți, tinerii cad sub gloanțele asasinilor naști. Cad — simbolul e vădit — îmbrățișați. Tot simbolic apare fuga în stradă a Halki, mama lui Iosif care, ignorînd primejdia morții, își caută fiul.

La lumina lunii, cei doi au trăit în comună cea mai pură stare de poezie a dragostei. Dar luna a trădat și asasinii naști au mai înscris pe răbojul lor sinistru alte victime. Toate celelalte personaje cu viața lor care atrîna de un fir de pal, — mama Iuditei, cea admirabilă femeie, plină de curaj dar și terorizată de mari temeri sau acel amărit cizmar, resemnat să-și ducă traiul minat de incertitudinile, sau băieții aceia temerari care înconjoară cu afețiunea lor curată dragostea tinerii perechi — toată lumea asta a fost trădată, la rîndul ei, de razele lunii. De razele ei care au făcut posibilă asasinarea altor nevinovați.

În încheierea cărții, o observație: din groapa comună de la Ponar autorul își imaginează o scenă fantastică: morții leșei, temporar, din groapă și se înalță la oț.

Nu cumva și acesta e un simbol — o preîntîmpinare a viitorului?

I. PELTZ

CANTATE ȘI COMPOZIȚII CORALE EBRAICE

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în unele comunități evreiești din Italia, sudul Franței și Olanda s-a introdus obiceiul să se execute în sinagogă cantate sau oratorii.

Asemenea manifestări de artă muzicală sinagogală aveau loc numai la ocazii speciale: căsătorii, circumciziuni, inaugurarea unor sinagogi sau serbări ale unor confrerii religioase.

În Italia, introducerea artei muzicale în sinagogă a început în secolul al XVI-lea. Muzicienii evrei care au desfășurat o activitate fecundă în timpul Renașterii, și-au îndreptat atenția spre sinagogi. Unele lucrări vorbesc despre existența unei asemenea muzici la Padua încă în anul 1555 și la Ferrara la 1601. Astfel, de Rossi relatează că Leone Modena condusese o grupare corală care cu ocazia sărbătorilor dăta la sinagogă imnuri de slavă. Cartea lui Rossi, apărută la Veneția în anul 1623, cuprinde o colecție de 33 de psalmi, poeme religioase și imnuri cu aranjament muzical pentru trei pînă la opt persoane. El și-a scris compozițiile sinagogale în stilul muzical al epocii, fără să folosească sau să adapteze melodii sinagogale tradiționale. Această tendință au avut-o toate compozițiile din secolul al XVIII-lea.

În ghetto-ul Veneției a existat între anii 1626 și 1639 o academie de muzică evreiască, numită „Accademia degli Imperiali” iar mai tîrziu „Compagnia dei Musici”, condusă de asemenea de Leone Modena. Ea avea un bogat repertoriu de texte ebraice, incluzînd compoziții pentru două coruri cu acompaniament instrumental. Discipolul lui Modena, Giulio Morosini, descrie desfășurarea sărbătorii de Simhat Tora la Veneția, în anul 1628, la care a luat parte corul Academiei de muzică.

Spre mijlocul secolului al XVII-lea, asemenea manifestări de artă muzicală în sinagogi deveniseră ceva obișnuit în multe locuri. Numeroase texte ne informează că între anii 1642-1652 a avut loc o dispută vie cu privire la introducerea muzicii corale în sinagogă din Senigallia. O hotărîre rabinică a cunoscutului rabin din Modena Nethanel Trabot, din 9 noiembrie 1645, ne dăruie părerea acestuia: „Nu este în intenția mea de a condamna pe cei care

cîntă după compoziții muzicale, căci în toate religiile pe care le cunosc există acest obicei. De ce nu am face și noi acest lucru în zile de sărbătoare pentru cîntarea Dumnezeului nostru?”

Executarea de cantate, dialoguri și oratorii în sinagogile din orașele italiene Modena, Veneția, Florența, Ancona, Leghorn și Siena — de la mijlocul secolului al XVII-lea pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea — este atestată de libertele rămase. Lucrarea compozitorului Carlo Grossi, tipărită la Veneția în 1691, conține „Cantata ebraică în dialog” Ahai ve-Reai, compusă pentru confreria religioasă Șomtim la-Boker. Este un aranjament pentru solo în dialog cu un cor pe patru voci, cu acompaniament instrumental, scris pentru aniversarea înființării acestei societăți.

Un manuscris din colecția Guenzburg cuprinde trei cantate din repertoriul societății Zerizim dintr-o comunitate evreiască din Piemont, pentru sărbătorirea zilei de Hošana Raba în anul 1732. Fiecare cantată este precedată de arși și duo-uri pe textele liturgice Adon Olam, Va Ani be-Hasdeha, Mizmor le-Todah pentru una sau două voci, cu uvertură orchestrală, preludiu și interludiu. Pagina de titlu a partiturii arată că dirijorul era Joseph Haim Chezighin, fost cantor la marea sinagogă din Turin pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Textul cantatei intitulată Ionah bein Hagvei ha-Sela (Porumbelul în despăcurile stîncii) este de Samuel Haim Itezhaki. Cantata Elion Melitz u-Mastin (Dumnezeu, apărător și acuzator) al cărei autor a rămas necunoscut, a fost găsită și în alte două manuscrise, unul aflat în Muzeul Montefiore din Londra, altul în Muzeul Schocken din Ierusalim. Aceste două manuscrise cuprind, pe lîngă textul ebraic, și o traducere italiană. A treia cantată, pe textul unui poem religios în zece strofe, e compusă pentru Hošana Raba și începe cu poemul Oseh Salom bi-Meromam.

Un alt manuscris, aflat în Arhivele generale istorice din Ierusalim, cuprinde partitura muzicii executate cu ocazia inaugurării unei noi sinagogi la Siena, în anul 1786; autorul e Volunio Gallichi. Libretul cuprinde și o descriere amănunțită a ceremoniei care a început printr-o procesiune de la cele două sinagogi existente, la

sinagoga ce urma a fi inaugurată. Muzica conținea melodii pentru solo, urmate de un concert religios executat în nona sinagogă.

Doradă a existenței unei arte muzicale sinagogale și în obiectele din sudul Franței este un manuscris păstrat la Biblioteca Națională din Paris și anume partitura compoziției lui Louis Saladin Canticum Hebraicum. Această cantată pentru trei solisti, cor și orchestră, a fost compusă prin anii 1680-1700, cu ocazia unei circumciziuni. O parte a acestei cantate pe textul liturgic leled ha Iulad ihiei be-Siman Tov a devenit mai tîrziu un cîntec liturgic tradițional, pînă la gîsit în această formă în Sidur ha-Kunteres, tipărit la Aigvion în anul 1765.

În Tările de jos arta muzicală sinagogală a fost apreciată mai ales de comunitatea evreiască de origină portugheză din Amsterdam. Existența ei în secolul al XVII-lea este atestată doar de lucrări documentare și literare. Din secolul al XVIII-lea, însă, au rămas manuscrise muzicale importante la Muzeul Ets Haim din Amsterdam, reprezentînd cantate pentru solo voce și acompaniament orchestral precum și compoziții liturgice pentru una, două, trei și patru voci. Principalele ocazii pentru executarea acestor cantate erau sărbătorile de Savnot, Sabat Bereșit, dar mai ales Simhat Tora și Sabat Nahamu, sărbătorirea unor confrerii, a unor căsătorii.

A. B

„ZILELE ROMĂNEȘTI” LA GENEVA

Timp de două săptămîni s-au desfășurat la Geneva „Zilele românești”, manifestare complexă menită să contribuie la mai buna cunoaștere în Elveția a realității României socialiste. Această manifestare a fost precedată de publicarea în presă a unui ciclu de articole privitoare la tradițiile istorice, dezvoltarea economică și viața cultural-artistică a României.

UTILAJE DE ÎNALTĂ TEHNICITATE

Cea mai tînră unitate industrială din Bacău — întreprinderea de mașini-unelte — produce, între altele, mașini de alezat și frezat cunoscute sub denumirea de A.F.-85. Aceste mașini se bucură de buna apreciere a beneficiarilor, ele putînd executa o gamă variată de piese cu greutate pînă la 5 tone.

Specialiștii din sectorul de concepție al întreprinderii lucrează în aceste zile la realizarea altor două variante ale mașinii A.F.-85.

UN NOU POD PESTE JIU

La punctul Podari-Dolj a fost dat circulației rutiere a nou dat peste Jiu. Podul are o lungime de 276 metri, cu o bandă rutieră de 7,80 metri plus două trotuare pentru pietoni cu o lățime de cîte 1,50 metri fiecare. El se situează printre podurile cele mai mari de pe riurile interioare ale țării. Ca o noutate constructivă și de soluție tehnică este faptul că a fost executat din grindă continuă cu transoane montate în consolă, cu deschideri pînă la 60 de metri, ceea ce a redus cu mult cheltuielile de construcție și a mărit gradul de siguranță.

Noul pod îl înlocuiește pe cel vechi de peste 100 de ani, pe care se circula cu restricții.

APLAUZE PENTRU ARTIȘTI ROMÂNI

În orașul Saarbrücken din R.F. Germania, pe scena Teatrului de stat, a avut loc premiera operei „Volevodul țiganilor” de Johann Strauss. Regia a fost semnată de N. Ciubuc-Vrancea. Presa a scris elogios despre montarea acestui spectacol ca „de un triumf al regelui valsului”, despre „regia strălucitoare” care a adus un încontestabil succes teatrului. A fost îndelung aplaudată solista Zenaida Pally de la Opera română.

14 000 CADRE SUPERIOARE

Un eveniment de seamă în viața culturală a țării: împlinirea unui sfert de veac de la crearea la Brașov a primelor două institute cu caracter tehnic — Institutul de silvicultură și Institutul de mecanică.

Contribuția pe care învățămîntul superior din Brașov a adus-o la dezvoltarea economiei, culturii și învățămîntului în țară este reflectată de cele aproape 14 000 cadre cu studii superioare — ingineri în domeniul construcțiilor de mașini și al economiei forestiere, profesori. În același interval au fost atribuite 128 titluri de doctor.

Imagini din timpul serbării. 1. Brîndușa Leibovici, acompaniată la gitară de Vlad Mănescu; 2. Cîntă corul, dirijat de maestrul Haim Schwartzman; 3. Moment din sceneta „Cotizația”; 4. O autentică seară de Purim.

Sentimentul dragostei în Biblie

(Urmare din pag. 1-a)

cîștiga definitiv pe Batșeva, a cărei frumusețe îi tulburase cugetul. În plin Shakespear e mai frenetic ca oriunde aiurea, chiar dacă aici elogiul dragostei e mai frenetic ca oriunde aiurea, chiar dacă aici pasiunea e slăvită fără nici o reticență și în sine. Nu forțat marele poem e atribuit autorului unor cărți de înțelepciune, precum *Eclesiastul* și *Proverbele lui Solomon*. Căci dragostea, în tocmă înțelepciunii, poate fi un mod de realizare a ființei umane, căci înțelesul e adevărat și cel care nu contrariază legile firii, ci le înțelege și li se supune.

Nu doar un poem de o frumusețe aparte e *Cîntarea Cîntărilor* care, în decursul veacurilor, a constituit neîntrerupt o sursă de inspirație și un model pentru artiști și care, astăzi încă, după atîta revoluții poetice, cînd nimic nu mai pare cu putință de descoperit, surprinde prin îndrăzneala imaginilor (un alt de bun și fin cunoscător al poeziei universale, un poet excelent precum Al. Philippi, consideră îndrăzneala suprapunerii simple, foarte cuminți jocuri de copii, cînd le raportează la îndrăzneala, adevărată realmente, a autorului *Cîntării Cîntărilor*, care nu se sfia a-și pune eroul să compare nasul iubitei sale cu un turn, capul ei cu muntele Carmel, dinții cu o turmă de oi tunse care ies din scaldătoare etc.). Nu doar un poem de o frumusețe aparte e *Cîntarea Cîntărilor*, ci o monografie, ca și exhaustivă, a dragostei. Se cîntă, în acest poem, dragostea tînrului și dragostea fecioarei. Se cîntă iuvirea dragostei și amorul în starea sa paroxistică, momentul în care eroii cuplului se simt „bolnavi de iubire”. Se cîntă neliniștile dragostei, disperarea iscată de gelozie, eforturile de a redobîndi ființa iubită; și se cîntă dragostea împlinită, biruitoare. E slăvită tăria morală a fetei care rezistă tentațiilor celui bogat și puternic, care-și apără dragostea în pofida tuturor convențiilor, înfruntînd orice riscuri și se dă glas mindriei feciorului de a se ști alesul, mirele, de a fi izbîndit împotriva celui puternic și bogat. E elogiată dragostea împlinită și se sugerează, prin personajul Solomon, drama iscată de eșecul amoros, fiind astfel răscolite toate straturile afectivității noastre. E lăudată iubirea prin trăirile eroilor, și slăvită în sine, mirele, bunăoară, îndemîndu-și prietenii să fie, la rîndul lor, „betei de dragoste”, iar, după ce-i cere iubitei să-l poarte „ca pe o pecete pe sinul ei, ca pe o brățară pe mîna sa, vorbește detașat oarecum, ca și cînd ar rosti adevăruri fundamentale, în fața unui imens auditoriu parcă, despre forța dragostei: „Ape mari nu au putere ca să stingă dragostea și fluvii revărsate nu pot s-o înecă. Și dacă cineva ar da pentru iubire tot avutul casei sale, s-ar face de ocară”.

De o forță lirică excepțională, *Cîntarea Cîntărilor* e un poem de o construcție

dramatică, nu doar fiindcă eroii se află într-un continuu dialog, ci și pentru că viziunea autorului, care dorește să monografizeze sentimentul sub diversele sale aspecte, nu e idilică. Sintem martorii unui conflict între iubii care, adorîndu-se, se suspectează totuși; și se sugerează un alt conflict, mai grav, sursă a celui alt, între ei și bărbatul puternic care se împotrivesc dragostei lor. Nu se istorisește povestea amoroasă detaliat, pentru ca epical să nu cîvîrșească expresia sentimentului, dar opozițiile dintre eroii cuplului pe deoparte, contradicțiile, pe de alta, dintre acestea și rege, sînt cu putere sugerate prin însăși desfășurarea cîntărilor. Fiecare cînt îl cheamă pe cel care îi urmează sau e o replică la cîntul precedent. Și cu fiecare cînt tensiunea poemului sporește.

Pentru ca lectorul să poată rezista acestor tensiuni — maxime — necesitatea unor pauze, a unei relaxări, se face pe alocuri simțită. Ele sînt realizate prin intercalarea unor momente solenne (descrierea echipajului regal), intervențiile Corului care uneori încearcă să-i aducă pe eroii la realitate, să-i smulgă exaltării: „Întrucl este iubitul tău mai mîndru decît alții, o, tu, cea mai frumoasă dintre fete, întrucl cit iubitul tău întrec pe ceilalți, ca să ne rogi cu așa jurămint?” Dar înseși pauzele acestea sînt, în realitate, menite să atribuie noi dimensiuni, o intensitate aparte conflictului. Descrierea fastuosului echipaj permite, e adevărat, o relaxare, pare a se smulge atmosferei tensionate. Pauza e, însă, de scurtă durată, atmosfera nu e spulberată. În economia poemului, pauza aceasta împlineste, dimpotrivă, funcția de a atribui o intensitate nouă, sporită, dramei ce se joacă. Căci prezența regelui este, ea însăși, expresia hotărîrii sale de neclintit de a se căsători cu Sulamita, iar echipajul său somptuos, și o demonstrație de forță care i-ar putea intimida pe iubii. Întrebarea adresată de Corul Miresei e sortită demistificării acesteia, iar pe cititor îl suturează o clipă atmosferei încărcate, explozibile a poemului. Dar ea nu face decît să provoace replica Miresei, în care-și află o nouă, mai exaltată încă, expresia, sentimentul ei exacerbă de înseși tentativa de a-l diminua: „Alb și rumen mi-e iubitul, între zece mi întîlîm”.

Poemul e de un puternic dramatism, dar toate elementele sînt utilizate pentru a pregăti un final apoteotic, care vorbește despre forța atotbuitoare a iubirii.

Toate poemele și istoriile de dragoste din Cartea Căntărilor au o semnificație morală, spirituală care depășește cu mult simpla intenție de a slăvi dragostea curată, ceea ce textul ne comunică la o primă lectură. Asemeni lor, și cel mai strălucit dintre ele, *Cîntarea Cîntărilor*. În viziunea evreilor cucernici, a tuturor celor care și-au, făcut din Biblie cartea de căpătîi, *Cîntarea Cîntărilor* e o mare, frumoasă alegorie, dragostea Sulamitei pentru Păstor vorbind, de fapt, despre marea dragoste a credincioșilor pentru Domnul, o dragoste care rezistă tuturor încercărilor și dă supremă satisfacție. Dragostea Sulamitei e întrucluparea aspirației spre Divinitate și împlinirea ei vorbeste despre realizarea acestei aspirații. Căci Domnul, la rîndul ei, îi iubeste cu aceeași neștrămutată dragoste pe cei ce-l iubesc pre El.

Cronică (veselă) de Purim

(Urmare din pag. 1-a)

orchestră, cîntecele vesele de Purim răsună cu putere, stîrnind admirația și aplauzele prelungite ale asistenței. Sînt cîntece vechi, poporul le-a creat cu decenii și secole în urmă, dar acum, în execuția măiestră a corului, au căpătat o nouă tinerie. Bravo, cor, bravo maestre, dragul, prețuitul, veșnic tînrul nostru maestru Schwartzman!

O atmosferă de elevație crează alocuțiunea festivă a Eminenței Sale d. Șef rabin. Cu forța de gândire și logica ce-i sînt proprii, domnia sa aruncă lumini noi asupra personajelor Meghilei și dramei de Purim.

Programul artistic-muzical continuă, într-o veritabilă escaladă a fanteziei și spiritului de bună calitate.

„Cîntați pe strune de vioară / Prelung să sune un contrabas...” Îndemnul acesta din prolog, susținut cu haz de către actorii Leon Waldman-Eliad și Carol Marcovici, a fost copios urmat de către orchestra dirijată de același maestru Haim Schwartzman. Au cîntat și vioarele, și pianul, și flautul, și acordeonul, mă rog — toate instrumentele, alcătuiind un fond sonor al serbării. Buna dispoziție și antrenul au sporit cu fiecare secvență, cu fiecare replică, încît actorii au găsit un auditoriu pe deplin dispus să răspundă prin aplauze aprobative pentru felul cum a fost rezolvată clasică dilemă de Purim: O vechi vorbă evreiască / Ar vrea, cumva, să ne-amăgească / Cîci Purim n-ar fi sîrbătoare... / Atunceia spuneți, ce-o fi oare? / Uitați-vă un pic în jur — vedeți / Podoabele de pe pereți / Costume măști și serpentine / Și lumea care vine, vine / Și săliile acestea pline / În hol, pe scări, pe sub balcoane / Acestea toate ce sînt fie? / Dacă nici azi nu-i sîrbătoare / Atunceia cînd mai este oare?...

Da, Purim e sîrbătoare, precum sîrbătorește, de zile mari, a fost micro-recitalul de cîntece ebraice susținut de d-ra Brîndușa Leibovici, „vedeta corului cursurilor de Talmud Tora”, cum a prezentat-o comperul, acompaniată la gitară de d. Vlad Mănescu. O voce deosebită, cunoscută și apreciată de noi, ca și de publicul din S.U.A., care a avut posibilitatea s-o asculte imprimată pe bandă și transmisă la radio, o voce plină de lirism și dăruire...

Nu a lipsit — și cum ar fi putut lipsi? — nici tradiționalul Purim-șpil, scenarizarea în stil folcloric, a textului Meghilei. „Controversa” dintre actori a fost soluționată în sens afirmativ și ei s-au întrecut să ne înfățișeze, cu forță și umor, personajele și situațiile din Meghila. Aplauze și mulțumiri întregului grup de talentați actori de la TES.

Să amintim că această seară de Purim a fost și o seară a surprizelor. Una dintre ele a fost, neîndoios, numărul muzical susținut de surorile Cerbu, două gemene care în această zi și-au sîrbătorit ziua de naștere — 20 de ani. O sîrbătoare în sîrbătoare. Felicitări pentru aniversare, pentru apariția pe scenă, pentru cîntecul lor frumos ce ni l-au dăruit.

Nu a lipsit ca și în ceilalți ani, scena scrisă (de I. Avian) special pentru această seară, pe o temă din viața comunității, „Cotizația”, a fost interpretată

cu umor de actorii Beatrice Radu, Sami Godrich și Ozy Segaler.

După cum nu a lipsit — a ținut din tot sufletul să nu lipsească — nici iubitul și apreciatul nostru N. Stroe. Revenit recent dintr-un turneu în S.U.A. și Canada, d-sa a ținut să-și facă reîntrirea tocmai în această seară și încă cu un reportaj umoristico-muzical — la Stroe despre peripețiile sale peste ocean. Împreună cu Rolanda Camin a cucerit din nou simpatia, aplauzele și inimile noastre.

Serbarea s-a încheiat printr-un potpourri de cîntece idiș și ebraice în care e slăvită viața, pacea, pacea între oameni și popoare. Atmosfera sîrbătorească a domnit mai departe, în tot cursul serii. S-a dansat, s-au servit gustările pregătite cu atîta dărnice, s-au savurat humăntașii și celelalte prăjituri tradiționale...

Iar cînd, după miezul nopții, sîrbătorearea a luat sfîrșit, nu mai era loc pentru nici un dubiu: da, Purim e o sîrbătoare, iar cel din acest an a fost pentru noi cu adevărat a freilahn Purim, o sîrbătoare plină de veselie și umor, în spiritul celei mai bune tradiții evreiești. Oaspeții s-au despărțit urîndu-și să ajungem cu toții la anul și să sîrbătorim din nou, în pace și în aceleași condiții de libertate, populara sîrbătoare de Purim.

LA COMUNITĂȚILE DIN ȚARĂ

Serbări de Purim pregătite cu forțe artistice locale au fost organizate în toate comunitățile mai mari din țară. Deosebit de reușită a fost serbarea de la Iași, din seara zilei de 10 martie, care a fost cîntată de prezența Eminenței Sale d. Șef rabin, însoțit de d. Emil Sechter, secretarul general al F.C.E.

În dimineața aceleași zile, d. Șef rabin a vorbit la Sinagoga Mare, în fața cursanților de la Talmud Tora și a unui mare număr de coreligionari. La prînz, conducerea comunității a oferit o masă la care au luat parte frunții oșteți, intelectuali. Eminența Sa a apreciat rivna cu care a lucrat și de data aceasta conducerea comunității, în frunte cu d. dr. Simon Cauffman, neobositul președinte, ca și programul susținut de corul și cursanții de la Talmud Tora, sub conducerea d-lui rabin Dauber. Foarte reușită a fost serbarea de la comunitatea din Timișoara. În sala restaurantului comunității, cu gust decorat, invitații au urmărit cu interes programul susținut cu talent de către cursanții de la Talmud Tora, sub îndrumarea d-lui prim rabin dr. Ernest Neuman.

La Chuj serbarea a avut loc în sala restaurantului comunității, cu participarea cursanților de la Talmud Tora și a familiilor acestora. Corul, pregătit de d-ra Lizi Freund, a susținut un program de cîntece.

La Dorohoi, comitetul comunității s-a îngrijit ca pensionarii căminului de bătrîni să primească humăntaș și daruri de sîrbătoare. Festivitatea a avut loc în localul cantinei.

Tot așa la Arad, Tg. Mureș (corul de aici a fost dirijat de d-ra Zeltzer), Oradea (corul fiind dirijat de d. Adler) etc.

CARNET

ȘMIL

- Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?
- Ca sabia?... Eu? Și de ce?
- Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru...

Sub cupola admirabilului edificiu al noului Teatrul Național, replicile — rostite de cei mai de seamă actori români — au căpatat o nouă prospețime. Cu fiecare cuvânt, cu fiecare gest, cu fiecare scenă, tensiunea sporește, caracterele personajelor devin mai evidente, mesajul piesei cucerind mințile și inimile spectatorilor. Pe prima scenă a Naționalului se reprezintă „Apus de soare” a lui Barbu Delavrancea și prin ea o pagină de glorie și dramatism din istoria poporului român este readusă în conștiința contemporaneității. Iar în această pagină, cu aceeași literă Ș este înscris și numele său — numele lui Șmil, medicul slăvitului domnitor. Alături de Maria-doamna, de logofătul Tăut, de hatmanul Arbore și de ceilalți curteni, Șmil asistă la apusul de soare, la ultimul act din drama vieții Domnitorului. Iar înima sa, inima lui Șmil, bate la unison cu a celorlalți, plină de dragoste, admirație, respect și — acum, în ceasul marii despărțiri — de imensă durere pentru eroul dramei. Și nu numai atât. Prin natura indeletnicirii sale, Șmil este chemat să aibă nu numai compasiune. Rostul său este de a fi aici, în preajma ilustrului domnitor, spre a alina, în măsura în care acest lucru e omenesc posibil, suferința acestuia. E ceea ce încearcă să și facă, recurgând la toată știința sa și la epocii, vădind la tot pasul imensa, nesfârșită sa admirație și tandrețe pentru ilustrul pacient.

Cine a fost, de fapt, Șmil, medicul lui Ștefan cel Mare, și prin ce joc al destinului a ajuns la curtea slăvitului voievod al Moldovei? Întrebarea aceasta și-au pus-o mulți alții înaintea noastră. Pe firul ei s-au așezat nu numai istorici, ci și cercetători-amatori, în dorința de a elucida această enigmă a trecutului. Și ca de atâtea ori în asemenea împrejurare, unii au socotit că au ajuns la capătul drumului, pe cind alții că a mai rămas cale de bătut. De aici neconcordanțe și unele păreri deosebite. Asupra unui punct însă păreri tuturor coincid întrutotul: că acest medic e o prezență istorică certă, că el a venit prin anul 1504, deci în ultimul an al domniei lui Ștefan, spre a alina boala de gută a domnitorului.

De unde anume a venit, cum era — înalt sau scund, brun sau blond, impulsiv sau reținut, glumeț sau grav — la toate aceste întrebări și încă la multe altele nu aflăm și nu vom afla, probabil, niciodată răspuns. După cum nu vom ști niciodată cu precizie din ce colț al Europei a venit, la ce universitate și de la care anume maeștri și-a dobândit știința. Asupra acestor din urmă chestiuni putem face doar ipoteze. Astfel, ținând seama de anul cind prezența sa e semnalată în Moldova, avem motive să presupunem că el e unul dintre miile de evrei sefarzi care în anul 1492, deci cu numai 12 ani înainte, au părăsit Peninsula iberică, rezolvind astfel dilema tragică în care-i pusese edictul regal al lui Ferdinand și Izabela: abjurare sau exil... Ca imensa majoritate a coreligionarilor săi, doctorul a ales exilul. Adică incertitudinea, primejdia, riscul...

Soarta a fost însă generoasă cu el, de vreme ce pe drumuri și după peregrinări neștiute i-a purtat pașii pe șteahurile primitoare ale Moldovei. Aici, în cetatea de scaun de la Suceava, i-a fost dat să cunoască un cap încoronat care vădea deopotrivă apreciere pentru știința sa medicală și înțelegere tolerantă pentru credința sa religioasă. Să ne mai mirăm atunci că acest vâdețar demn al obștei sefarde, care din pricina intoleranței fusese constrâns să-și părăsească îndepărtatul cămin, aflat tocmai la celălalt capăt al Europei, care străbătând de-a latul întregul continent, găsisse aici, în țara șesurilor întinse și a obcinelor carpatine veșnic verzi, oameni și un domnitor care-i respecta deopotrivă știința și credința, să ne mai mirăm, dar, că s-a atașat cu trup și suflet de aceste locuri, de acești oameni, de acest luminat și viteaz voievod?

Spuneam mai înainte că nu știm și nu vom ști niciodată care era fizionomia doctorului venit de departe. Profilul său spiritual, în schimb, nu ne este străin. Venit de pe meleagurile iberice, de acolo unde a trăit, a gândit și a creat Maimonide, el nu putea fi decât un vrednic discipol nu numai al științei ci și al eticii vestitului erudit. Ca toți medicii evrei din Evul mediu, el își începea probabil ziua de muncă — sfînta sa zi dedicată alinării suferințelor oamenilor — recitînd, pe lângă rugăciunile din ritualul comun și ruga alcătuită de însuși Maimonide și în care, printre altele, se spune: „Înainte de a-mi începe munca sfîntă de a-i vindeca pe cei creați de Tine, îmi ridic ochii spre tronul Tău divin, spre a-ți cere tărie și curaj ca să-mi îndeplinesc menirea cu cinste și ca să nu fiu orbit de pofta banilor sau a faimei. Ajută-mă să văd în fiecare suferind ce va veni să-mi solicite sfatul — pe om. Oricine ar fi, bogat sau sărac, prieten sau dușman, bun sau rău, fă-mă să văd în el doar omul suferind și numai omul...”

Cam acesta era universul spiritual al doctorului venit de la mari depărtări la curtea lui Ștefan. Și dacă este adevărată — și este! — zicala că spiritele alese se recunosc și se regăsesc în stimă și prețuire, nu se putea ca slăvitul voievod să nu răspundă prin stimă și prețuire dragostei pline de respectuoasă admirație și afecțiune a medicului.

Să mai spunem că doctorul Șmil nu a fost o prezență de excepție la curtea unui domnitor român. Cronicile ne spun că Petre Șchiopul și Vasile Lupu în Moldova, Constantin Brîncoveanu și Nicolae Mavrocordat în Muntenia — ca să nu-i pomenim decât pe cei mai de seamă — au avut și ei medici evrei. Cu toții și-au împlinit cu dragoste și dăruire deplină menirea, pe măsura puterilor fiecăruia dintre ei și a științei timpului lor.

...După cum cu dragoste și dăruire și-au împlinit menirea șirul nesfârșit de medici evrei care în tîrguri și orașe mai mici sau mai mari, trăind împreună cu poporul acestei țări, cu care au împărțit soarta, la bine ca și la greu, au căutat să alina suferințele oamenilor. Numele unora dintre ei a devenit notoriu, ca de pildă al d-ului Iuliu Barasch, Ștefan Stîncă, Șteuerman-Rodion, Leon Ghelerter, Iulius Popper — al celor mai mulți a rămas neștiut, pomenit doar la timpul său cu recunoștință de pacienți. Dar toți și-au dat obolul pe altarul binelui și iubirii oamenilor acestei țări. De aceea gîndul nostru se îndreaptă către ei toți atunci cînd ne gîndim la cel dintîi în ordinea timpului, la doctorul Șmil, sau cînd auzim răsînd pe scena primă a teatrului românesc replica inspirată din „Apus de soare”.

VICTOR RUSU

Distribuirea azimei de Pesah 5734

Comunitatea evreilor din București aduce la cunoștință că distribuția azimei, făinei de azimă și a vinului ritual se va face în următoarele centre: Sinagoga Malhim, str. Bravilor, 4; Sinagoga Mare, str. V. Adamache, 11; sinagoga Aizic Ilie, intrarea Vinători, 13; sinagoga Ajutorul, str. Andrei Birseanu, 8; templul Esua Tova, str. Nikos Beloiannis, 9; templul Voința, str. Taras Sevcenko, 68. Centrele vor funcționa după următorul orar: marți 26 martie, miercuri 27 și joi 28 între orele 8—13 și 15—19; vineri 29 martie, orele 8—14; duminică 31 martie, orele 7—19; luni 1 aprilie, orele 8—13 și 15—20; marți 2 aprilie, miercuri 3 și joi 4 aprilie, orele 7—20; vineri 5 aprilie, orele 8—14.

Adunările generale ale comunităților

PIATRA NEAMȚ

Obște cu veche și îndelungată tradiție, comunitatea din frumosul oraș Piatra Neamț caută să fie la înălțimea înaintașilor. Aici, unde se află unul din cele mai vechi așezăminte ale cultului mozaic — faimoasa sinagogă de lemn, despre care tradiția afirmă că a fost vizitată de Baal Sem Tov — unde au păstrat rabini de seamă, unde au activat eminienți ebraiști, există azi 5 sinagogi, un curs de Talmud Tora (condus de d. Maier Fried) și alte instituții ale cultului nostru. Ca și în celelalte comunități din țară, enoriașii au posibilități depline de a respecta regulile de alimentație rituală, de a-și duce în deplină libertate viața religioasă și de comunitate.

Toate acestea au reușit în mod pregnant din darea de seamă prezentată adunării generale de către d. S. Segal.

Pe drept cuvînt a fost subliniat cu multumire faptul că toate sinagogile au fost reparate în ultima vreme, avînd acum un aspect corespunzător. Cîmîtirul obștei are un aspect îngrijit, în ultima vreme constrîndu-se scări de beton care înlesnesc accesul. Cîmîtirul vechi urmează a fi de asemenea înmormîntat.

Și aici activitatea de asistență dă roade binecuvîntate. Un număr de 143 de enoriași — bătrîni, bolnavi sau fără familie — primesc ajutoare în bani, alimente, îmbrăcăminte și lemne. Vîrstnicii tînuți la pat sînt vizitați cu regularitate de medic și de o îngrijitoare care face curățenie în casă, face cumpărăturile trebuitoare etc.

Toate acestea contribuie ca enoriașii din oraș să fie alături de comunitate, lucru ce rezultă și din faptul că aproape toți sînt contribuabili benevoli.

DL. Emil Sechter, care împreună cu d. Simon Kaufman a reprezentat comitetul de conducere al F.C.E.M., a prezentat o informare asupra activității Federației.

La discuții au luat parte d-nii: Leiba Bercevic, Maier Fried, Solomon Avram, Iancu Leibovici, Martin Weisman, Moise Faibis, Sami Wexler, Lazar Soicher, Avram Solomon, Leiba Bercevic, Riven Zelig, Moise Copel, Iancu Teker. Voritorii au apreciat pozitiv activitatea comitetului, au făcut propuneri concrete și au arătat că vor sprijini și de aici înainte conducerea în munca practică.

În noul comitet au fost propuși d-nii: Sigmund Segal, președinte, Iancu Leibovici, Daniel Diamand, Marcel Rottman și Sami Schwartz, consilieri.

Adunarea a rugat reprezentanții comitetului de conducere al F.C.E. să transmită un respectuos omagiu și cele mai vii mulțumiri Eminenței Sale d. Șef rabin, conducătorul obștei evreiești din țară, pentru munca d-sale neobosită în folosul acestora.

BACĂU

Realizări îmbucurătoare a prezentat darea de seamă a comitetului comunității din Bacău. Sub îndrumarea de zi cu zi a președintelui ei, d. Avram Aizerman, comunitatea răspunde tuturor nevoilor de cult ale coreligionarilor din oraș. Totodată se îngrijește și de cele ale enoriașilor din Moinești, Tg. Ocna și celelalte localități învecinate.

În anul 1973 la Bacău a fost deschis un restaurant ritual al comunității — al zecelea din țară — la care orice enoriaș poate lua masa în condiții optime, cei lipsiți de mijloace fără plată.

În cadrul obștei funcționează 4 sinagogi, un curs de Talmud Tora (condus de d. Mantel), abator de păsări, tăierea vitelor fiind efectuată de d. haham Ritstein.

Un număr de 264 coreligionari din Bacău, 17 din Moinești și 18 din Tg. Ocna primesc regulat ajutoare prin secția de asistență a Federației: bani, ali-

mente, efecte sau medicamente. Persoanele nedepășabile primesc masa la domiciliu, bolnavii sînt vizitați de medic. Peste 90 la sută din enoriașii din Bacău sînt contribuabili benevoli. Renisa cultului mozaic este citită cu mult interes.

În numele comitetului de conducere al F.C.E.M. d. Simon Kaufman, președintele comunității din Iași, a felicitat călduros comitetul și pe d. președ. Aizerman.

DL. Emil Sechter a prezentat o informare asupra activității Federației.

La discuții au luat parte d-nii: dr. Emil Waldman, Leiba Friedman, Leon Cristian, M. Goldenberg, Surion Simha, Moritz Groper, Moritz Feingold; d-nele: Adela Rabinovici și S. Berger.

În noul comitet au fost propuși d-nii: Avram Aizerman, președinte, Marcu Greciner, Iancu Gutman, av. Iosef Brill, dr. Moscu Sontag și Pais Avram, consilieri.

La propunerea adunării a fost trimisă o telegramă omagială Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

COMEMORAREA DE 7 ADAR

În ziua de 28 februarie a.e., după calendarul ebraic 7 Adar, la templul coral din București a avut loc comemorarea marelui nostru învățător Moșe Rabenu. În aceeași zi au fost comemorați cei 769 frați și surori, membri ai obștei noastre, care în anul 1942, imbarcați pe vasul „Struma”, au pierit în valurile Mării Negre, în drum spre Țara Sfîntă.

Eminența Sa a rostit o impresionantă predică, evocînd personalitatea lui Moșe, precum și sensul tragediei celor 769.

Comemorarea s-a încheiat prin Kadiș, rugăciunea pentru odihna sufletelor celor morți, rostită de întreaga asistență.

DECESE

În perioada 26 februarie — 10 martie 1974, în cîmîtirile Comunității evreilor din București au fost înmormîntați:

Wolf Mauriciu (32 ani), Piatra Neamț; Aschenazy Leizel (84), str. Romulus 1; Reller Fany (70), coandă 23; Nedeleanu Cecilia (77), Emil Zola 4; Vernescu Mihail (47), Oslo 6; Mallaender David (57), Mitropolit Filaret 45; Moscovici Moise (80), Taras Sevcenko 64; Josefsohn Seindla (82), 30 Decembrie 60; Davigner David (80), Aristia Romanescu 22; Weiss Carol (71), Alex. Vlahuță 14; Iser Beatrice (56), Bd. Coșbuc 23; Lachstein Jacob (70), Enăchiță Văcărescu 32; Aszodi Roza (58), Bd. Hristo Botev 26; Ghitla Rifea Sura (65), Sf. Apostoli 37.

Un mare artist

ARTHUR KOLNIK

Un croitor bătrîn aplecat asupra unei perechi de pantaloni pe care îi tot întoarce pe o parte și pe alta, tăind într-un loc ca să cirpească în altul... Lentilele ochelarilor prinse în rame subțiri de sîrmă îi atrînd pe virful nasului. Un bec acoperit de un abajur de carton aruncă o lumină firavă în încăperea împregnată de mirosul de cîrpă încălșă cu fierul... Această imagine îmi apare înaintea ochilor ori de cîte ori gîndul mă poartă spre Arthur Kolnik, cel care a știut să redea atît de veridice aspecte din viața oamenilor sârmani, a micilor meseriași ce-și agonisesc existența printr-o muncă modestă. Această scenă desprinsă din gravurile lui Kolnik este imaginea cu valoare de simbol pe care mulți creativi de frumos, pictori, scriitori și poeți au cîntat-o în operele lor: Octav Băncilă în "Petecarul", Șalom Alehem în "Croitorul fermecat", americanul Truman Capote într-una din nuvelele sale. Mark Antokolski într-un basorelieu cioplit în lemn...

De ce Kolnik și croitorul său îmi vin acum în minte? Cercetînd de curînd vechi fișe de artiști, am dat peste o însemnare: 1934, iunie. În Editura Les Écrivains réunis din Paris a apărut albumul Sous le chapeau haute forme (Sub ioben) cu 24 gravuri în lemn semnate de A.K. și cu un Cuvînt înainte de Henri Barbusse". Deci, se împlinesc patru decenii de atunci. Și, ca într-un muzeu imaginar, în fața ochilor mi se perindă filele de album cu chipurile unor deîndești căzuți între sîrmele ghimpată ale unui lagăr fascist, cu femeia sârmană ce-și strînge pruncul la piept, cu patriotarzi aplicîndu-se slugarnic înaintea unor cizme cazono, cu familia de refugiați rămasă fără adăpost, cu arlecîninul și negrul înfirm ce se crispează în ritmul unei orchestre de jazz, ca și Moartea dansînd printre mormintele celor măcelăriți în războaie. Apoi, două splendide planșe cu bătrîni rugîndu-se într-o sinagogă... "Este nefiresc — scria H. Barbusse în prefața albumului — să prezinți imaginii ce se recomandă ele însele cu o teribilă precizie, gravuri fixate în adîncul privirii noastre... Ce cuvînt ar mai putea fi adăugat cu folos unei asemenea alai?"

Siluețele personajelor lui Kolnik se desprind pe fondul negru al gravurilor în trăsături subțiri, cizelate. Tăișul uneltei de gravat n-a incizat numai placa inertă de lemn. Ascușii daltei era parăcîntînt și spre conștiințele privitorilor ca un avertisment lucid și profetic: Kolnik a fost unul dintre artiștii care au intuit, în acea vreme de gestație a nazismului, consecințele nefaste ale expansiunii acestuia. Protestul desprins din gravurile sale s-a ridicat alături de cel al unor graficieni de renume ca Käthe Kollwitz, George Grosz, Frantz Masserel, Otto Dix și mulți alții...

Alte consemnări: "1936, 15 noiembrie. Urmare a succesului reputat, albumul Sub ioben este retipărit, într-un format mai mare, de Editura Ars din Paris"...

Dar în țară, oare ce ecou au stîrnit aceste pamflete-manifest antifasciste? Înainte de a fi ieșit de sub tipar, albumul lui Kolnik a fost anunțat de publicistul Gh. Dinu în paginile Cuvîntului liber. Toate cele 24 de planșe ale albumului lui Kolnik au fost reproduse în paginile acestei reviste.

La acea dată Kolnik era un artist format, iar lucrările sale cunoscute și apreciate atît în țară cît și peste hotare. Născut în 1890, a fost martorul frîmțirilor artistice dintr-o perioadă destul de îndelungată a veacului nostru în care curente și stiluri se succedau rapid. Kolnik a rămas însă consecvent, în întreaga sa creație, desenului, reprezentării unor forme bine construite. Aceasta se poate observa și în picturile realizate pînă prin anii '30, cînd, părăsind culoarea, se consacră în întregime gravurii. Meșteșugul și l-a înșușit la Academia de artă din Cracovia. În 1921 a expus la New York împreună cu Rewen Rubin. Gravurile sale în lemn, în maniera expresionistă din primele decenii ale secolului însoțesc volumele de poezii ale lui I. Manger, scrierile clasicului I. L. Perez — Amintiri, Lanțul de aur — culegerile de fabule și poezii ale lui E. Steinberg. Plasmuirile lui H. Grossbart editate la Paris în 1933, textele lui M. Rosenfeld la albumul În umbra manechinului, nuvelele lui Șalom Alehem etc...

Arthur Kolnik a lăsat un număr impresionant de tablouri în ulei — de la naturi statice cu flori, la compoziții ample cu numeroase personaje, gravuri, toate inspirate din cele mai diverse medii: țigovești și țărani la piață, scene din viața actorilor și acrobaților la străzilor și cafenelelor, portrete ale unor personalități din lumea științei și artei, por-

trete de rabini, aspecte din Ghetto-uri.

O anumită detașare a artistului față de subiectele și personajele sale, privite lucid și critic, uneori ironic, conferă întregii creații a lui Kolnik un caracter de actualitate, de prezență activă, de ancorare în contemporaneitate. Datorită acestor caracteristici, ca și accesibilitatea la marelui public, multe dintre gravurile sale au fost reproduse în presa vremii: Unirea, Victoria, Înfrățirea, Adam etc.

Stabilit la Paris în ultima perioadă, apoi în Israel, Kolnik s-a stins din viață în 1972. Opera sa a rămas, mărturie a strădanilor unui artist, mărturie a unei lumi pe care a văzut-o și pe care a redat-o posterității.

EUGEN O. IACOB

INFORMAȚII

Duminică 31 martie a.c. orele 17 la Sinagoga Mare din str. Vasile Adamache, în prezența Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen și a celorlalți conducători ai Federației, va avea loc tradiționalul Seder al cursurilor de Talmud Tora din București.

Coreligionarii sînt invitați să ia parte.

Sîmbătă 6 aprilie orele 10 dimineața, d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbim tradiționala predică de Șabat Hagadol.

În localul restaurantului ritual al Comunității mozaice a evreilor din București, str. Popa Soare nr. 18 va funcționa și în acest an un restaurant ritual (Kașer le Pesah), unde vor putea lua masa în toate zilele de Pesah, începînd de la 6 aprilie (Erev Pesah) și pînă la 13 aprilie, cu sau fără plată, coreligionarii care se vor înscrie la timp.

În seriile de 6 și 7 aprilie se vor organiza mese tradiționale de Seder la care vor lua parte și conducătorii Federației Comunităților Evreiești și ai Comunității mozaice a evreilor din București, în frunte cu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

În prima seară de Pesah (6 aprilie) serviciul divin va începe la toate templele și sinagoge din București la ora 19. La templul coral, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti în această seară la orele 19.30 predică festivă.

A doua seară de Pesah (7 aprilie) la orele 18, șeful cultului mozaic va predica la templul de rit spaniol (sefard) din str. Banu Măracine.

La Iași, Dorohoi, Botoșani, Bacău, Galați, Cluj, Oradea, Arad, Baia Mare și Timișoara vor funcționa în acest an cantine ale comunităților din acele orașe, la care credincioșii vor putea lua masa rituală în toate cele 8 zile de Pesah.

Coreligionarii care doresc Șmira Matzot sînt rugați să se înscrie la comunitatea din care fac parte.

La centrul de carne cașer din str. Sticlari consumatorii din București vor putea obține acest aliment pentru zilele de Pesah.

Acum 90 de ani...

(16-31 martie 1884)

• DOMNII Souffrin și R. O. Broides au alcătuit două tablouri cu evreii din țară care s-au distins: un tablou cu scriitorii și învățați, altul cu filantropi. Tablourile au fost litografiate la Lipsca. Publicul „a încurajat această lucrare” prin numeroase abonamente și cumpărări.

• „FRATERNITATEA” arată că „este un prost obicei apucat de multe societăți de a da fiecare aparte ajutoare de Pasci la săraci. Se dă astfel unuia de două și de trei ori și ades celui mai puțin nevoie, dar care e mai îndrăzneț, pe cînd adevăratul sărac, cel cu adevărat nevoie, care e sfios, rămîne fără ajutor sau cu un ajutor minim.” Gazeta „Îndeamnă cu tot dinadinsul” toate societățile să predea comisiunii Caritas-Zion care fabrică mațot, toate colectele sau banii ce dau din fondul lor, „ca astfel să realizăm odată o împărțire rațională a ajutoarelor de Pasci”.

• LA GALAȚI, unde „din cauza intrigilor și ambițiilor” nu s-a putut încă constitui Comunitatea, s-a format un comitet care să ajute spitalul local să se întreprindă. Președinte a fost ales d. Noach Schipira, vicepreședinti M. Figelmann și I. Pardovici, casieri E. Weisenberg și I. Cohn, secretari Joseph Apotheker, M. Sufrin și Garfunkel. Aceștia lucrează cu mult zel la împlinirea misiunii lor care nu este numai sprijinirea spitalului ci „restabilirea definitivă a Comunității locale”.

• SOCIETATEA Zion din Piatra Neamț a dat un bal „pentru întreținerea de copii săraci la școala israelito-română”. Multumită concursului grațioaselor doamne: Cecilie Iuster, Ana Naftalisohu, Sussa Burstein, Betti Weinrauch și Clara Weininger, s-a realizat un venit net de 350 lei.

• ÎN 25 MARTIE, cum află „Bukarester Zeitung”, a avut loc, pe discuții, de principia național, un duel între domnii Laptov și Alexandru Halfon, „în care însă nici unul nu fu rănit”.

• „FERICITUL EXEMPLU” dat în București — scrie gazeta „Fraternitatea” din 16 martie — „vedem că se imită, promînd a produce roade bune”. Astfel în Bir-lad, comitetul comunității și-a luat sarcina de a fabrica azima necesară, destinîndu-se pentru instituțiile caritabile din localitate.

„Am fi veseli a ști acest exemplu imitat în toată țara: săracii ar putea avea mîgar mai ieftine”.

• TOT ÎN gazeta „Fraternitatea”, S. I. Rosanin publică un articol despre Comunitatea din Măcin (Dobrogea) din care aflăm că evreii au început a se așeza în acest oraș din timpul războiului turco-rus din 1809-1811. „Astăzi” comunitatea numără 37 familii (56 askenazi și una sefardită) dintre care 20 locuiesc în oraș și 17 în sate din apropiere și anume: trei în Pecinaga, cîte două în Turukay, Balabanji, Kirich, Giglia (una spaniolă, venită din Castoria în Albania și una askenazi), cîte una în Ostrov (provenită din Dayon), Garben, Lincovați, Țiganca, Augiarca și Glaferca.

Evreii de aici sînt bine priviți și trăiesc în completă armonie cu românii și bulgarii. Sinagoga veche fiind ruinată, s-a început la 1880 clădirea uneia noi. Există trei Sef-Thora, una a comunității, alta dăruită de o văduvă din Tulcea, a treia de domnul Moses Schwartz. Cimitirul vechi, din mijlocul orașului, fiind complet, la 1879 s-a făcut un cimitir nou în afara de oraș. Se află aici un heder în stare tristă. Unica societate de binefacere din oraș a fost înființată de d. Moses Schwartz. De curînd s-a intro-

duș „gabela pe carne și păsări dar se neglijează nu numai plata ei ci și încașarea”.

• DIMITRIE GURAN român creștin din Caracal a cumpărat prin frații Albahary din București două sute oca mațot și trei căpățîni mari de zahăr de Paște, ca să le împartă la israeliții săraci din Caracal.

Aceasta o face de zece ani regulat.

„Nu numai actul de generozitate dar și ofranda în sine e destul de însemnată și pușini evrei bogați din țară ajută așa pe coreligionarii lor cei nevoiași cu ocazia sărbătorilor de Paște”.

• A ÎNCETAT din viață Radu Petrescu, fost redactor la ziarul „Independența română” din Iași care, „ca om cu idei cu adevărat liberale, deși din partidul conservator, ca om lipsit de prejudețe, apără cauza israelită în mod călduros, fără a i se putea imputa că a fost interesat.

„El avea o pană energică, idei sănătoase pe care știa să le expună în mod clar, așa că putem regreta în el un confrate de merit și un amic sincer al evreilor”. („Fraternitatea”).

• „VOCEA BOTOȘANILOR” publică un articol în legătură cu morile de aburi din acest oraș, create de o societate israelită. Este una din cele mai mari industrii din țară, „cîci ele nu sînt niște stabilimente sau fabrici mici ca morile de apă sau vîlnițe ci au știut a se menține pe același nivel ca și fabricile cele mai renumite din Ungaria, întrecînd în perfecțiune producerea sorturilor, chiar și pe cele ungare. Spre a ajunge la acest scop, Societatea morilor a reinnoit în anii din urmă fabricile ei, introducînd noul sistem american. Această industrie se poate numi și cea mai principală din industriile existente în țară. Există de peste 20 ani. În putere de 250-300 cai, macină pe an suma (sic) de 10 milioane kg. de grîu cumpărat în țară și cu deosebire în districtul Botoșani și produce cele mai fine calități de făină, vestită în toată țara sub numele de „făină de Botoșani”. Ocupă un personal de peste 100 oameni, afară de agenți de prin orașele principale din țară. Sate întregi trăiesc din produsul muncii transportului produselor de la diferite moșii la moară și de la moară la moșii. Statul are un venit considerabil din impozit, comuna mai mult încă, din taxele transportului produselor și a lemnului”.

• O CORRESPONDENȚĂ din Podul Turcului arată că „Domnul Michel Braun și onorabila d-sale consoartă M-me Adela Braun au luat nobila inițiativă de a da un bal în folosul săracilor. Deși au întîmpinat multe greutăți cu împărțirea biletelor mai cu seacă în un tirgușor mic ca Podul Turcului, totuși au lucrat cu zel și o activitate recomandabilă. Au aranjat toate frumos și vînzînd că prin împărțirea biletelor nu-și vor ajunge scopul dorit, au aranjat un bufet din dările voluntare ale cîtorva persoane caritabile. La bal a luat parte o societate bine compusă atît din creștini cît și din israeliți. Balul a avut succes mare și toată societatea prezentă a fost prea mulțumită. De remarcat nobila domnișoară Rachela M. Braun care însoțită de domnul M. Heinrich Schein în calitate de cavalier de onoare, a oferit figări și prîjituri în salon, astfel că nobila dumneaei prezență a făcut pe fiecare vizitator să dea sume mai însemnate. Produsul net este de 200 franci, o sumă destul de frumoasă în o localitate așa mică. Din această sumă s-a dat o parte spitalului local (romănesc) iar cealaltă parte s-a împărțit la săraci, fără distincțiune de religie”.

ANGRENAJUL MORTII E PUS IN FUNCTIUNE

Putini supraviețuitori, ca și istoricii, sînt unanimi că masacrul din noiembrie 1943 a fost de departe cel mai mare din analele acestui lagăr. Se pare că revolta armată a ultimilor prizonieri evrei din lagărul morții de la Sobibor, la 14 octombrie 1943, a avut o influență determinantă asupra deciziei conducătorilor nazisti de la Berlin de a lichida toate lagărele evreiești din districtul Lublin.

Hans Frank, guvernatorul general al Poloniei ocupate, s-a ocupat personal de această problemă. La cinci zile de la evenimentele de la Sobibor, Frank a convocat la Cracovia o reuniune extraordinară, în cadrul căreia a fost adoptată hotărîrea fatală. Pus la curent, Himmler a semnat ordinul, care a fost transmis comandantului șef al poliției și al SS-ului Friedrich Wilhelm Krüger. Acesta din urmă l-a însărcinat cu îndeplinirea criminală misiunii pe Jacob Sporrenberg, comandantul poliției și al SS-ului din districtul Lublin.

Întors la Lublin, Sporrenberg a fost anunțat printr-un mesaj telex că detașamentul SS și de poliție sînt în drum pentru a executa operația. Și așa, angrenajul morții a fost pus în funcțiune...

La 30 și 31 octombrie și la 1 noiembrie, 300 de prizonieri din lagărul de la Maidanek au fost puși de nazisti să sape în grabă șanțuri. Muncind zi și noapte, sub supravegherea SS-istilor, au făcut trei șanțuri de tipul celor antitanc. Fiecare dintre ele avea 100 de metri lungime, 3 metri lățime și 2 metri adâncime. Pămîntul scos fusese așezat pe marginea șanțurilor, formînd rambleuri înalte. Apoi au sosit în lagăr detașamente speciale SS, care activaseră în alte localități: Auschwitz-Birkenau, Cracovia, Varșovia, Radom, Lwow etc.

SEMNALUL MORTII

Lagărul Maidanek a fost înconjurat de un triplu cordon de gărzi, iar posturile de mitraliere de pe turnuri simțitor înălțate. Orice contact cu exteriorul a fost tăiat, ieșirea din lagăr fiind din acest moment interzisă chiar și polițistilor și gărzilor SS... În vederea operațiunii, au fost deplasate și câteva autobuze, unele înzestrate cu radio-emitoare, altele cu amplificatoare puternice. Radio-emitoarele asigurau legătura permanentă între comandantul lagărului și superiorii din Lublin, astfel încît să se transmită „rapoarte de front” și să se primească ordine.

Miercuri 3 noiembrie, în timpul apelu general al prizonierilor din lagărul 5, nazistii n-au dat, ca de obicei comanda „Formați grupele de muncă” ci au ordonat deținuților neevrei să se înalțeze și să se deplaseze spre lagărul 4. Evreii au rămas pe loc. Tot aici au fost îndreptați curînd deținuții evrei din celelalte lagăre (2, 3 și 4), în care era subîmpărțit întreg lagărul Maidanek. Apoi infernul s-a deslășuit...

Asmuțind cîinii, SS-istii au ordonat coloanelor să alerge, prizonierii fiind bătuți cu paturile mitralierelor și loviți cu picioarele. Două rînduri de SS-istii îndreptau coloanele către o baracă în formă de „L”, unde deținuții au primit ordinul să se dezbrace și să arunce banii și celelalte obiecte de valoare în lăzi speciale. Apoi fuga macabră a continuat, pînă la șanțurile în zig-zag, locul masacrului. Aici, deținuții au fost siliți să se întindă pe fundul șanțurilor. De pe rambleu, SS-istii trăgeau cu mitraliera... Apoi, tot în pas alergător, venea altă grupă, victimele fiind forțate să se întindă peste cadavrele celor asinați înaintea lor.

TANGOURI, VALSURI DE STRAUSS, MARȘURI MILITARE...

În tot timpul masacrului, un avion zbura la mică altitudine deasupra lagărului, iar amplificatoarele autobuzelor erau puse la maximum: tangouri, valsuri de Strauss, fox-troturi și marșuri militare naziste acopereau gemetele muribundilor. Un disc după altul, un grup de deținuți după altul...

Din baracă-spital au fost scoși afară în cămăși bolnavi, apoi imbarcați în camioane și duși către șanțurile unde SS-istii îi ucidau cu focuri de mitralieră.

„Astăzi, în întreaga Europă ocupată de nazisti, se termină cu evreii!” a explicat sensul acestui masacru una din căpeteniile naziste, rothenführerul Eberle.

În tot cursul zilei de 3 noiembrie 1943, drumul de la Lublin și de la aeroportul din preajmă a fost plin de coloane de de-

Un episod cutremurător

din istoria holocaustului:

LICHIDAREA LAGĂRULUI DE LA MAIDANEK

cu scopul de a cerea veșmintele și încălțămîntele celor uciși, în căutare de bani și de bijuterii. La ordinul comandantului lagărului, șeful crematoriului împreună cu echipa sa au ars cadavrele celor asinați. Pentru această treabă au fost folosiți 20 de prizonieri. Ei au dezgropat șanțurile acoperite cu un strat subțire de pămînt, au instalat în aer liber un enorm grătar pe care au stivuit cadavrele și le-au ars. În prealabil, corpurile erau stropite cu metanol... Aceste improvizări au fost necesare deoarece crematoriul nu mai prididea cu arderea cadavrelor. Cînd vîntul bătea dinspre răsărit, în întreg lagărul se simțea un miros oribil de cadavre în descompunere și de carne arsă...

Un funcționar SD veghea ca toate cadavrele să fie arse; tot el ordona să se smulgă cadavrelor dinții de aur, iar bijuteriile găsite intrau în „colecția” sa. Chiar și cenușa rămasă după ardere era trecută prin site, în speranța că se vor găsi resturi de aur sau de pietre prețioase. Apoi totul era măcinat într-o moară mecanică, iar praful obținut pus în saci și transportat la fermele SS, unde era folosit ca îngrășămint.

Arderea cadavrelor a durat aproape 2 luni, apoi șanțurile au fost umplute cu pămînt și terenul nivelat cu grijă.

SFÎRȘITUL LAGĂRELOR PO- NIATOWA ȘI TRAWNICKI

A doua zi după masacrul de la Maidanek, un masacru identic a avut loc în-

Revista „Le Monde Juif” care apare la Paris a publicat recent un documentar zguduitoare despre felul în care, în toamna anului 1943, nazistii au pus la punct și au îndeplinit planul criminal de lichidare a deținuților evrei din lagărul de la Maidanek, precum și din lagărele învecinate: Poniatowa și Trawniki. Această crimă monstruoasă, prea puțin cunoscută, purta numele de cod „Acțiunea Erntefest” și a costat viața a 43.000 de oameni.

ținuți evrei ce erau duși sub puternică escortă către Maidanek. Rînd pe rînd, bărbați, femei, copii din lagărele învecinate erau trecuți prin baracă în formă de „L”, apoi siliți să alerge către șanțuri... Plin de dramatism a fost sfîrșitul lagărului din strada Lipowa din Lublin, unde se aflau deținuți militari evrei din fosta armată poloneză. Ei se aflau aici încă din 1939 și mai purtau uniformă militară. La aducerea acestor deținuți au fost luate măsuri de pază extrem de severe: la fiecare deținut revenea cîte o sentință.

Totuși, în pofida acestor măsuri, în cursul transportului deținuții nu au prețat să forțeze barajul escortei și să încerce o evadare. În această încercare disperată mulți au căzut sub gloanțele mitralierelor, dar cîteva zeci de prizonieri au scăpat. Celalți au fost aduși în lagăr, unde, după ce 300 de tineri mai puternici au fost opriți pentru diverse munci (mecanici auto, instalatori, lăcătuși, etc.) restul au fost masacrați.

Putini supraviețuitori sînt unanim de părere că orice rezistență organizată era imposibilă, aceasta din cauza minuoșităților cu care fusese pregătita operația, a marelui număr de SS-ști și de polițisti care au luat parte și mai ales din cauza factorului surpriză utilizat de nazisti. Totuși, au fost și cîteva cazuri de rezistență individuală, printre care a unui deținut Ackerman, care lucra ca bucătar. El s-a aruncat cu un cuțit asupra unui SS-ist, rîndindu-l grav.

Masacrul a durat 12 ore, de la 6 dimineață pînă la 6 seara, fără întrerupere. Este greu să se stabilească numărul exact al morților din lagărul Maidanek, mai ales că o mare parte din cei exterminați nici nu figurau în registrele lagărului.

Istoricii și supraviețuitorii de la Maidanek apreciază numărul celor uciși la circa 18.000. Dintre aceștia, 13.000 erau deținuți ai lagărului Maidanek, 2.200 erau membri ai detașamentelor de muncă de la aeroport și cam tot atîția proveneau din lagărul militar din strada Lipowa. În sfîrșit, de la închisoarea din Lublin fuseseră aduși 600 de prizonieri. Un fost deținut polonez, care a fost martor la masacru, a calculat că în acest abominabil măcel, media celor uciși a fost de 1640 pe oră, adică 27 pe minut.

JEFUITORII DE CADAVRE

Lațul crimelor naziste a continuat și după aceea. Un comando a fost format

Una dintre victime...

tr-alt lagăr din districtul Lublin, cel de la Poniatowa.

În a doua jumătate a anului 1943, în acest lagăr se aflau 15.000 de lucrători specializați, ce confecționau uniforme și alte elemente din echipamentul Wehrmachtului. Lagărul aducea mari beneficii, așa că SS-ul făcuse chiar proiecte de extindere.

În lagărul de la Poniatowa exista o organizație clandestină de rezistență, constituită din deportați ai ghetoului de la Varșovia, printre care numeroși participanți la revolta. Ei reușiseră să fabrice topoare, cuțite, grenade, realizate cu mijloace improvizate. Punîndu-și viața în primejdie la tot pasul, membrii grupelor de rezistență izbutiseră să introducă în lagăr și cîteva revolve.

Combatanții au elaborat un plan de revoltă, fiind sprijiniți de detașamentele de partizani din regiune. Dar declanșarea prin surprindere a operației „Erntefest” i-a împiedicat să-și realizeze planurile.

Scenariul nazist a fost același ca și la Maidanek. În timp ce deținuții săpau șanțurile, „destinate apărării antiaeriene”, SS-istii făceau razii în barăci și confiscau toate armele. Totuși, foștii luptători

ai ghetoului din Varșovia nu s-au lăsat duși ca vitele la tăiere. Cîteva sute s-au baricadat într-o baracă, de unde au deschis focul asupra nazistilor. Doar prin incendierea barăcii au putut fi ingenunchiați, murind arși de vii. Altă grupă a incendiat magazinele cu uniforme și atelierele. Incendiul a distrus aproape în întregime lagărul.

Operația „Erntefest” la Poniatowa a durat de la 7 și pînă la 11 dimineață, zeci de asinați aproape 15.000 de persoane. După ce au lichidat urmele genocidului, nemții au șters lagărul de pe fața pămîntului.

Și în lagărele de la Trawniki se pregătea o evadare în masă către pădurile din vecinătate, unde erau detașamente de partizani. În lagăr erau organizate activități religioase și culturale, ceea ce confirma aprecierea istoricului Emanuel Ringelblum „Chiar și cu un minut înainte de moarte, evreii simțeau nevoia unei activități culturale”.

Aici masacrul a avut loc în ziua de vineri 3 noiembrie 1943. În 9 ore, nazistii au asinat circa 10.000 de deținuți evrei. Organizarea, metodele și mijloacele folosite au fost aceleași ca și în celelalte lagăre. Iarși șanțuri în zig-zag, difuzoare cu muzică de dans, călăii SS-ști trăgînd asupra unor oameni dezarmați și constrînși să se întindă de vii în gropile nemune. Dar chiar și în aceste condiții deznădăjduite, s-au produs cîteva acte de rezistență.

În acest triplu masacru și-au pierdut viața 43.000 de ființe omenești — femei, bătrîni, copii — nimeni nu a fost cruțat.

LA SFÎRȘITUL RĂZBOIULUI

Maril responsabili pentru aceste crime abominabile sînt: Heinrich Himmler, reichsführer SS, Wilhelm Kruger, comandant șef al SS și al poliției din așa numitul guvernămint general, Jacob Sporrenberg, comandant al SS și al poliției din districtul Lublin, Hermann Hans Hofle, șeful statului major al lui Sporrenberg, care a dirijat personal acțiunea, Christian Wirth, unul din șefii comandourilor trimise la Lublin, Herman Florstedt și Martin Weiss, comandanți ai lagărului Maidanek, Anton Thuman, comandantul pazei lagărului, Erich Muhsfeldt, șeful crematoarelor din Maidanek, Franz Hoessler și Otto Moll, care au comandat o grupă SS adusă special de la Auschwitz-Birkenau, și încă mulți alții, „micii criminali”, ale căror nume nici nu a fost reținut în istorie.

Ce au devenit aceștia după terminarea războiului? După cum se știe, Heinrich Himmler a fost arestat de autoritățile de ocupație, dar nu a mai putut fi tradus în fața tribunalului, căci s-a sinucis la cîteva zile după aceea. Wilhelm Kruger a împărțit aceași soartă, în mai 1945. Jacob Sporrenberg a fost arestat, judecat de un tribunal polonez, condamnat la moarte și executat la locul crimei, în anul 1947. În același fel a terminat alt principal vinovat, Martin Weiss. De o moarte nedemnă a avut parte și Christian Wirth; la Triest, în primăvara anului 1944, a fost lichidat de un detașament de partizani. La fel toți ceilalți asasini, cu excepția lui Hermann Hans Hofle, care a reușit să-și facă pierdută urma, au fost judecați pentru crimele lor și condamnați la moarte...

PE URMELE UNOR CRIMINALI NAZISTI

Serviciul de imigrații din New York a inițiat cercetări cu privire la persoane care au imigrat în Statele Unite după cel de-al doilea război mondial și care sînt suspectate că ar fi foști nazisti — criminali de război. Pînă acum au fost anchetate 38 de persoane.

Este vorba de frații Jean și Alfred Hefter, gazetari.

MARIUS MIRCU

STIRI

ידיו

DESPRE ȘABAT

La o consfătuire a membrilor Consistoriului francez, care a avut loc la Lyon, tema principală a fost: spiritul zilei de Șabat; Șabatul în fața exigențelor societății moderne.

IN MEMORIAM

În Berlinul occidental a fost comemorată împlinirea a 30 de ani de la moartea superiorului catedralei din Berlin, Bernhard Lichtenberg. Acesta a avut curajul, în ziua în care a urmat „Noptii de cristal” din 1938, să condamne de la amvon barbaria comisă și să se roage pentru evreii prizonieri. El a continuat să repete zilnic această rugăciune, până ce a fost denunțat autorităților naziste. Arestat și condamnat, Bernhard Lichtenberg a murit în timp ce era transportat spre lagărul de concentrare de la Dachau. Printre cei care i-au onorat amintirea se aflau și conducătorii Comunității evreiești.

BAAL ȘEM DIN MICHELSTADT

Ziarul „Allgemeine jüdische Wochenzeitung” din Düsseldorf publică un material despre rabinul Ithac Arjeh Wormser, denumit Baal Șam din Michelstadt, care a trăit între anii 1768—1847 și a cărui piatră tombală se află și azi neatinsă în cimitirul orașului. Provenit dintr-o familie cu numeroși rabini, a cărei descendență poate fi urmărită până la Rași, rabinul Wormser a scris comentarii la Talmud și la capitole din Șulhan Aruh. Înțelepciunea sa era apreciată și în afara cercurilor evreiești. Venerația pe care o inspira a făcut ca în timpul perioadei naziste, când cimitirul evreiesc din Michelstadt, ca și din mai toate localitățile, a fost profanat și mormintele distruse, nimeni nu a îndrăznit să atingă piatra sa funerară.

BRAVUL SOLDAT SCHWEIK ÎN IDIȘ

Piesa antirăzboinică creată după celebra carte a scriitorului ceh Iaroslav Hašek, a fost tradusă în idiș și va fi prezentată în curând de un

teatru israelian. În rolul soldatului Schweik va juca actorul M. Waršavski.

CARTEA DREPTCREDINCIOȘILOR

În editura Ketav din Chicago a apărut o nouă ediție a lucrării religioase *Sefer Hamašar* (Cartea dreptcredincioșilor). Prima ediție a acestei cărți a apărut în secolul al XII-lea, fiind atribuită de unii rabinului Tam iar de alții lui Ionaș Geroni. Actuala ediție, a 50-a, a fost îngrijită de dr. Smaia Kahn, rabinul comunității Ansei Emet din Chicago, autorul mai multor cărți de exegeză talmudică și hasidică.

ÎN AMINTIREA UNUI POET-MARTIR

Clubul „Mordehai Gebirtig” din Cracovia a comemorat 30 de ani de la asasinarea de către naști a poetului, celebru mai ales pentru tulburătoarea sa poezie „Es brent”, Arde!, o viziune cutremurătoare a tirgului dat pradă urii și flăcărilor. Dintre vorbitori a făcut parte și poetul Adam Włoddek, care a scris despre opera lui Gebirtig, pe care a tradus-o în limba polonă.

FILATELIE

Poșta Statelor Unite emite un timbru comemorativ în onoarea compozitorului George Gershwin. După cum menționează istoricul Leonard Leader, este pentru a patra oară că un evreu este onorat în acest fel în Statele Unite. În anul 1948, un timbru poștal l-a reprezentat pe rabinul Alexander Goode, care în timpul unei călătorii cu vasul Dorchester, după ce a oferit altora rit altora centura sa de salvare; în 1950 a fost onorat printr-o marcă liderul sindical Samuel Gompers iar în 1966 s-a emis un timbru cu chipul lui Albert Einstein.

MAESTRII LITERATURII ÎN TRADUCERE EBRAICĂ

Cinci edituri israeliene au hotărât să publice, cu efor-

turi unite, maestrul literaturii mondiale în traducere ebraică. În prima etapă vor fi traduse 30 de lucrări, din zece limbi: engleza, franceza, germana, italiana, arabă, persana, portugheza, rusă, spaniola și idiș. Printre primele lucrări sînt prevăzute: *Ulysse* de James Joyce, *Canterbury Tales* de Geoffrey Chaucer, *Tender in the night* de F. Scott Fitzgerald, *Doctor Faustus* de Thomas Mann, *Povestiri* de Jorge Luis Borges, *Gargantua și Pantagruel* de Rabelais, *Autobiografie* de Benvenuto Cellini și *Shah Nameh* de Firdausi.

UN NOU MUZEU

Yeshiva University din New York a inaugurat un nou muzeu consacrat isto-

rii și obiectelor rituale iudaice. Muzeul conține colecția permanentă a Universității, compusă din manuscrise ebraice, cupe de kiduş și diferite alte obiecte. Între care un Sefer Tora despre care se spune că ar fi aparținut lui Baal Șem Tov.

MONOGRAFIE EBRAICĂ DESPRE SENECA

În editura Mossad-Bialik din Ierusalim a apărut lucrarea lui Nathan Spiegel „Seneca-omul și opera lui”. Aceasta este prima monografie ebraică despre filozoful roman Seneca.

În editura Universității din Alabama a apărut o carte despre Moses Mendelssohn, denumit „Socrate german”. Autorul este Alexander Altman.

Evreii din Mexico

În revista pariziană „Information Juive” citim o relatare despre evreii din Mexico, din care reproducem.

Cînd Ferdinand Cortés a cucerit Mexicul, în 1521, citiva marani, exasperați de prigonirile din patria lor spaniolă, l-au întovărășit. Unul dintre ei, Alonso, l-a învățat pe indienii cum să trateze frunzele de tutun. Alții i-au înfiat în muncile manuale ale lumii vechi. Ceva mai tîrziu, un maran dintr-o familie renumită, Luis de Carvajal, a fost autorizat de către coroană să colonizeze pămînturile americane și să aducă în fiecare an un număr limitat de evrei. Astfel a întemeiat regatul Nouliu Leon, azi statul Monterrey. Dar închiziția l-a urmat. Carvajal, ctitorul capitalei, constructorul și guvernatorul ei a fost arestat și condamnat la moarte, împreună cu mulți dintre cei ce l-au însoțit în lumea nouă. Supraviețuitorii au căutat să se piardă în masa populației indigene. Descendenții lor au înfiat două mici obști țărănești.

Ca și indienii, care sub aparența catolicismului oficial, în pofida tuturor dificultăților au rămas credincioși credinței lor ancestrale, acești evrei din mijlocul indienilor și-au menținut credința și elementele de bază ale ritualului lor. Și aceasta în ciuda închiziției care a făcut ravagii pînă în 1821, și a multor presiuni exercitate asupra lor.

În toamna anului 1910 au sosit în Mexic un număr însemnat de evrei din Orientul Mijlociu și apoi din Franța, iar în 1920, din Europa centrală.

Am vizitat clubul sportiv evreiesc „Club Deportivo Israelita” de care evreii din Mexic sînt foarte mîndri. Cel 20.000 de membri al clubului își petrec timpul liber în această zonă verde, înzestrată cu terenuri pentru practicarea diferitelor sporturi, inclusiv înotul într-o piscină bine amenajată. Tot aici se desfășoară activitatea culturală, clubul fiind înzestrat cu o sală de teatru, o bibliotecă cu 20.000 de volume, săli de conferințe, galerie de tablouri.

Autorul descrierii din care am citat cele de pînă aici, prezintă imaginea unei comunități prospere, preocupată să dea noii generații o educație modernă și adoptată realităților, fără însă a neglija vechile tradiții.

CENTRUL EBRAIC DE LA OXFORD

La Oxford a fost inaugurat Centrul pentru studii ebraice post-universitare. Prelegerea inaugurală a fost ținută de profesorul David Daube, despre „Fabulele la vechii evrei”.

O NOUĂ EDIȚIE A BIBLIEI

Departamentul biblic al Universității din Tel Aviv va edita în curînd o nouă ediție completă a Bibliei. În vederea acestei editări au fost folosite fotocopiile Bibliei-manuscris din anul 1009.

ISTORIA HOLOCAUSTULUI

Institutul pentru probleme iudaice din Londra se ocupă în prezent cu studiarea documentelor oficiale, devenite de curînd publice, din perioada celui de-al doilea război mondial. Se consideră că acest studiu va pune într-o nouă lumină po-

ziția forurilor oficiale britanice față de programul nazist de exterminare, precum și față de încercările de salvare a evreilor din Europa ocupată.

Începînd din ianuarie 1972, cînd arhiva din timpul războiului a devenit disponibilă, cercetătorii Institutului de studii iudaice au adunat și inserat cîteva mii de documente interesante din punct de vedere evreiesc. Acest material va constitui sursa principală a studiului istoric aflat în curs de elaborare.

PUBLICAȚII UNESCO PE TEME IUDAICE

La Sao Paulo a apărut sub auspiciile UNESCO, un grupaj de studii intitulat „Vida e valores de povo judeu”, traducerea în limba portugheză a mai multor lucrări întocmite de un grup de profesori ai Universității ebraice din Ierusalim, pe tema „Viața socială și valorile sociale ale poporului evreu”.

STUDII IUDAICE

În cadrul Universității catolice din Salvador (Argentina) a fost inaugurată o Facultate de studii iudaice. Printre disciplinele de studiu se numără limba ebraică, istoria iudaică post-biblică și filozofia iudaică.

DIN ACELE VREMURI...

Buletinul lui „Théâtre de l'Est Parisien”, intitulat „T.E.P.-Actualité”, evocă într-un număr recent o luare de poziție curajoasă a compozitorului Bela Bartok.

Era în anul 1936. La Berlin, Goebbels, marele maestru al propagandei hitleriste, organizase o expoziție intitulată „Arta evreiască degenerată”. Ca și în celelalte domenii și în acela al muzicii, mari compozitori erau prezentați în modulul mai grosolan.

Fuînd cunoscîntă de acest atentat la adresa culturii, Bela Bartok adresează o scrisoare oficialităților naziste, în care spune: „Protestez cu energie împotriva faptului că numele meu și opera mea nu sînt menționate. Deși nu sînt evreu, cer cu insistență să fiu amintit și să figurez alături de frații mei Paul Hindemith, Darius Milhaud, Arnold Schoenberg și Igor Stravinsky, al căror geniu fac cîste patriilor lor respective și umanității întregi”.

IN MEMORIAM

A încetat din viață, în vîrstă de 72 de ani, secretarul administrativ al Comunității evreilor din Viena, Wilhelm Kiell. El este acela care după terminarea celui de al doilea război mondial a refăcut comunitatea din Viena și a înființat publicația lunară „Die Gemeinde”.

PLENARA CONGRESULUI MONDIAL EVREIESC

Între 28 aprilie și 6 mai va avea loc la Haga plenara Congresului Mondial Evreiesc, la care și-au anunțat participarea organizații și comunități afiliate din 64 de țări. Delegația britanică va avea 16 membri, cea franceză 17, cea a Statelor Unite 100, cea a Israelului 50.

JUBILEU

Publicația trimestrială londoneză „Jewish Quarterly” a împlinit 20 de ani de existență. Numărul festiv, publicat cu această ocazie, cuprinde 242 de pagini, un adevărat almanah. Sînt tratate probleme de istorie, literatură, religie și limbă de către personalități competente ale culturii evreiești.

א פריילעכע פורים-כראַניק

(סוף פון יום ט)

זונדערבארע שטימע, וואס איז אונז אונדז באקאנט און געשעצט פון אונדז ווי דורך דעם אמעריקאנער פובליק, וועלכער האט געהאט די גע' לעגנהייט זי צו הערן אויף דער מאגנעט' לענטע און אויסגעדעקט דורכן ראדיא, א ליריש קול, פול מיט איבערגעבנקייט.

ס'האט נישט געפעלט — און וויאזוי וואלט עס געווען געקאנט פעלן? — אויך נישט דער טראג' דיציאנעלער פורים-שפיל, סענאטאריזם אויפן פאלקלארישן נוסח, דער טעקסט פון דער מגיל' לה. דער „ויכוח" צווישן די אקטארן איז גע' ליזט געווארן אויף א פאזיטיוון אופן, פאר' מעסטנדיק זיך פארזושטעלן די מגילה-פארשיינען און סיטואציעס מיט פיל הומאָר, אפלאדימענטן און דאנקבארקייט פאר דער גאנצער גרופע טא' לאטוריס אקטארן פון יידישן מלוכה-טעאטער.

לאמיר דערמאנען אז אס דער פורים-האנט איז אויך געווען אן אונט מיט סורפריזן, איינע פון זיי איז געווען, בלי ספק, דער מוזיקאלישער נומער וואס איז אויסגעפירט געווארן פון די שוועט' טער שטערבן, צוויי צוויילינג וואס האבן אין דעם טאָג געפירט זייער צוואנציגסטן געבורטסטאָג, א יום-טוב פון יום-טוב, מיר באגלייטן זי צו זייער אנווערסירונג, פאר זייער דערשיינען אויף דער סצענע, פאר זייער שוין געזאגט וואס זיי האבן אונדז געשטעלט.

ווי אין די אנדערע יארן, האט אויך נישט גע' פעלט א סענעטע אָנגעשריבן (פון י. אויזאן) ספעציעל פאר אס דעם אונט, אויף א טעמע פון קהילה-לעבן. „דער קהילה-באטייט" איז פאר'

געשטעלט געווארן מיט הומאָר דורך די אקטיאָר' רון בעאטריס ראדו, סאמי גאדריד און אזי סע' גאלער.

פונקט אזוי ווי ס'האט נישט געוואלט פעלן — אויך אונדזער באליבטער און געשעצטער נ. טראַטע, צוריק געקומען נישט לאנג פון א טראג' ניי אין די פאראייניקטע שטאטן און קאנאדע, האט ער געמאכט זיין אייגענאָג דוקא אין אס דעם אונט מיט א הומאָריסטיש-מוזיקאלישן רע' פארטאטזש וועגן זיינע איבערלעבענישן אויף יענער זייט אקאָדע, צוזאמען מיט ראָלאַנדא קא' מין האט ער ווידער איינגענומען די סימפאטיע, אפלאדימענטן און אונדזער הערצער.

די פייערונג האט זיך געענדיקט מיט א פאט' פרוין פון יידישע און העברעאישע לידער, אין וועלכע עס וועט געלויבט דאָס לעבן, דער שלום, שלום צווישן מענטשן און פעלקער, די פייערלעכע שטימונג האט געדויערט ווייטער, במשך דעם גאנצן אונט. מ'האט געטאנצט, מ'האט פארביסן פון די מעדינע, המנטאשן און די אנדערע טראדיציאנעלע ניסוחאָר...

און ווען, נאָך האלבער נאכט, ס'האט זיך גע' ענדיקט די פייערלעכקייט, איז שוין נישט גע' ווען קיין שום ספק: יא, פורים איז טאקע יא א יום-טוב, און דער הייזליכער איז געווען א באמתדיקער פריילעכער פורים, א יום' טוב א ליסטיקער מיט הומאָר, און גייט פון די בעסטע יידישע טראדיציעס. די געט האבן זיך צעשייד אנווייטשנדיק זיך צו דערלעבן איבער' איזאן און צו פייערן ווידער אין שלום און די זעלבע באדינגונגען פון פרייהייט, דעם פאלק' יום טוב פורים,

פון די קהילות איבערן לאנד

שוהט דויבער, א זייער געלונגענע פייערונג איז אויך פארגעקומען אין דער קהילה פון טימ' סאארא. אין מיט געשמאק דעקאָרירטן זאל פון כשרן רעסטאראן, האבן די אייגענלאדענע נאכ' געפאלט דעם פראָגראם אויסגעפירט מיט טא' לאנט פון די קורסאנטן פון דער תלמוד-תורה, אָנגעפירט פון הרב ד"ר ערנסט ניימאן.

אין קלוזש איז די פייערונג פאָרגעקומען אין רעסטאראן פון דער קהילה, מיט דער באטיילי' קונג פון די תלמוד-תורה קורסאנטן און זייערע משפחות. דער לאַר, צוגעגרייט דורך הייליקן לויי פריינד, האט אויסגעפירט א פראָגראם פון לידער.

אין אראגאָ, האט דער קהילה קאָמיטעט זיך אָפגעגעבן מיטן פארוואַרן דעם מושב זקנים מיט משלוח-מנות און המנטאשן. די פייערונג איז פאָרגעקומען אין זאל פון דער סאניטע' אועלכע פייערונגען זענען פאָרגעקומען אויך אין אראד, טערגו-מורעש (דער כאר איז געווען דיריגירט דורך פול. זעלצער), אראדעא (דער כאר איז געווען דיריגירט דורך ה' אדלער) א.א.

פורים פייערונגען, צוגעגרייטע מיט היימישע לאקאלע קינסטלערישע כוחות, זענען ארגאניז' זינט געווארן אין אלע גרעסערע קהילות פונעם לאנד. באווענדט געלונגען איז געווען די פייע' רונג פון יאס אין אונט פון 10'טן מערץ, וואס איז געווארן מיט דער אנוועזנהייט פון רב הכולל שליט"א, באגלייט פון מר עמיל שטיי' טער, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פעדעראציע, אין זעלבן אקאָמיאט האט דער רב הכולל שליט"א געהאלטן א פארטראָן אין דער גרויסער שיל, פאר די קורסאנטן פון דער תלמוד-תורה און פאר א גרויסן עולם בעלי בתים, צו מיטאָג האט די קהילה-אָפציערשאפט געגעבן א מסיבה ביי וועלכע ס'האבן זיך באטייליקט די פני פון דער קהילה, אינטעלעקטואלן, דער רב הכולל שליט"א האט אָפגעשאצט די פלייס מיט וועלכער ס'האט געארבעט די אָפמירענשאפט זיך דער קהילה, בראש מיטן אומדערמילעכן פרעזידענט ד"ר שמעון קויפמאן, ווי אויך דעם פראָגראם וואס איז אויסגעפירט געווארן פון די קורסאנטן פון דער היגער תלמוד-תורה, אָנגעפירט פונעם

„א באזוך אין רומעניע“

(אינדורקן פון אן אמעריקאנער זשורנאליסט)

פונקציעס, אלס פארטרעטער פון די יידן אין רומעניע, די מדינה, אזוי ווי די אנדערע סא' ציאלטישע לענדער, איז טאקע אן אסעאיס' טישע, אבער זי גיט דער באפעלקערונג פרייהייט פון רעליגיע און דאס שליסט אויך אין די יידן. די קהילה קריגט אסילו א סובסידיע פון דער רומענישער רעגירונג פאר אירע אקטיוויטעטן. מיט דער רון האב איך זיך עטלעכע מאל גע' טראפן אין גיזיארק, ביי פארשידענע געלעגנ' הייטן. אבער ווען איך בין געווען אויף מיין בא' וואו איך בוארעכטע איך ער נישט געהען אין לאנד, מיט די מענטשן וואס עס איז מיר אויס' געקומען צו יעדן, האב איך געהערט פיל ווער' טער פון לויב און פארעדרעט אויף זיין אדרעס, ער ווערט באצייכנט ווי דער ריכטיקער מאן, אויפן ריכטיקן פלאץ, און איך דער ריכטיקער צייט, אין די ריכטיקע אומשטענדן.

ווייטער באשרייבט דער זשורנאליסט דעם בא' וואו וואס ער האט געמאכט ביי דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות, וואו ער האט זיך בא' קענט מיטן פרעזידענט פון דער בוקארעשטער קהילה, דינאל סטאנאל, וועלכער האט אים אים פארמירט וועגן מצב פון דער קהילה.

אויסברייטערנדיק זיינע רעפארטערישע בא' ארבעטונגען, באשרייבט דער מחבר פאר זיינע ליעזער די שיינקייט פון רומענישע קורער' טער, בפרט דאס קורארט בארעק, וואו ס'איז פאראן אן אפאָרטיז מיט א כשר דעסטאָראָן אָר געפירט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות. אהער קומען יעדן זומער אויף אפאָר און טראטאמענט פון אויסלענדישע בעסט, וועלכע זיין עסן כשר צווישן וועלכע אויך יידן פון די פאראייניקטע שטאטן און ישראל.

אין קאפיל קולטור-טעטיקייט, דערציילט דער מחבר וועגן יידישן מלוכה-טעאטער פון בוקא' רעכט און וועגן דעם דערשיינען פון אונדזער 'צייטשריפט'.

אונטער אס דעם טיטל פארעפנטלעכט דער „קענענער זאלע" וואס דערשיינט אין מאָר טרעאל (קאנאדע) די ריזע אינדורקן פון איר ספעציעלן קארעספאנדענט ה' שמעון בייקער.

דער מחבר הויבט אן מיטן אומטערשטרייכן דעם וואקסנדיקן אינטערעס לגבי רומעניע מצד דער אינטערנאציאנאלער עפנטלעכער מיינונג, ווי א רעזולטאט פונעם סטייגנדיקן פרעסטיזש פון אונדזער לאנד, שוין ביים אנהויב איז ער גוט באאיינדרוקט געווארן פון דער רומענישער גאסט-פריינטלעכקייט. „ערשט ווען איך בין אויסגעשטיגן פון עראפלאן אויפן עראדראס פון בוקארעשט, האבן די אינספעקטארן ארויסגע' ליגט א זינע אויף מיין אמעריקאנער אספאָרט. די פארמאליטעטן זענען אדורכגעפירט געווארן גאנץ שנעל און מיט א האלבער שעה שפעטער בין איך שוין געווען אין מיין צימער, אויף א הויכן שטאָק פון העכסט-עלעגאנטן האטעל. אינ' טערקאטניענעטאל", פון דער טראַטע האט זיך פאר מיר אנטפלעקט א הערלעכע פאנאראמע פון בוקארעשט, וואס פארמאָגט פיל פארקן פון געשטעלער, ווייטער באשרייבט דער מחבר מיט לויב-ווערטער די גוטע באדינגונג אין הא' טעל, ווי אויך די שיינקייט פון דעם שטאָט צענטער.

נאטירלעך, איז די אויפמערקזאמקייט פונעם זשורנאליסט געוואנדן געווארן צום יידישן ישוב. „דער הויפט-פירער און רוח החיים פון היינט צייטיקן רומענישן ייטונט איז דער רב הכולל ד"ר דוד משה רון, א תלמיד-חכם און אראסאר, וואס שטאמט פון א מיוחסדיקער משפחה. ער איז דעפוטאט פון רומענישן פארלאמענט און שטייט אין אן ענגן קאנטאקט מיט די העכסטע מדינה-ארגאנען, וואו ער ווערט שטארק רעס' פעקטירט.

הרב ד"ר רון ווערט איינגעלאדן, אזוי ווי די ייטלעכע פון אנדערע רעליגיעס, צי אפציעלע

אזכרה נאָך די 769 קדושים פון דער שיף „שטרומא“

דאָנערשטיק, דעם 28-טן פעברואר ד"י, נאָך מנהל-מערב' (ז' אדר) איז אין דעם בוקא' רעכטער לאַראל-סעמפל אָפגעמערקט געווארן, לויט דער טראדיציע, דער געבורטס-טאג און דער יארצייט פון משה רבנו.

אין דער זעלבער צייט איז פארגעקומען די אזכרה פאר די 769 קדושים, מיטגלידער פון אונדזער קהילה, וואס זענען אומגעקומען אין די קוואליעס פון שווארצן ים מיט דער שיף שטרומא, אין יאר 1942, אויפן וועג צום הייליקן לאנד.

דער רב הכולל שליט"א האט געהאלטן אן איינדרוקספולע דרשה וועגן דער פערזענלעכ' קייט פון משה רבנו און דער זין פון דער טראגעדיע פון די 769.

די אזכרה האט זיך געענדיקט מיט א קדיש-ללל, וואס איז געזאגט געווארן פון אלע מתפללים.

אין דער יידישער וועלט

דער, ווי למשל דער יידישער קיבוץ אין די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע. דער ייִדן וועלט-קאָנגרעס פארעפנטלעכט אינ' מערסטאנס דאָס וועג וועגן יעדן ייִדישן קיבוץ. דער גרעסטער ייִדישער קיבוץ פון מערב-איראָפּע פּענינס זיין איז פּראַנקרייץ (550.000 ייִדן). דער קלענסטער ייִדישער קיבוץ פון מערב איז אויפן אינזל מלטה, וואס ס'לעבן 10-הכל 40 משפחות.

***

א תלמודישע ענציקלאָפּעדיע

דער אינסטיטוט „די הרב הרצוג" פון ירושלים באשעפטיקט זיך מיט ארויסגעבן פון ספרים וועגן תנ"ך און תלמוד, צווישן די לעצטע וויכטיקע אויסגאבן ציילט זיך די תלמודישע ענציקלאָפּעדיע, וואס וועט ארויס אין 50 בענדער, פון וועלכע דרייצן בענדער זענען שוין דערשינען און איז משך פון דעם יאָר וועט ארויס דער פערצנטער באנד. אָס דאָס מאָנאטענאָלע ווערק ווערט צוגעגרייט דורך א קאָלעקטיוו וואָס ווערט אָנגעפירט פון דעם געלערנטן הרב זעטווי.

***

אָפּגעמערקט 35 יאָר זינט דעם פאריזער קאָנגרעס

דער אוניאָן פון די יידישע פאראייניגטן פון פראנקרייך האט אָרגאניזירט אין פאריז

קהילות פון ענגלאנד, אויסטראליע, דרום-אפריקע און אנדערע געגנטן פון דער וועלט. אין ראם פון אָס דעם אינסטיטוט פונקציא-ניר א פאָקולטעט פאר רעליגיעזער מוזיק און פאר צוגרייטן חזנים.

נישט לאנג איז געשאפן געווארן אן אפ' טיילונג וואס גרייט צו לערער פאר רעליגיע און יודאיסטיק.

דער אינסטיטוט גיט ארויס א דריי-מאנאט' דיקו וויכטיגסטע בולעטין און פארמאָגט א יידישע ביבליאָטעק מיט העכער 60.000 בענדער.

***

דער נייער אָנפירער פונעם ווייזמאן אינסטיטוט

דער ווייזמאן-אינסטיטוט פון רחובות האט איינע פרעזידענט אין דער פערזאן פון פראַפּעסאָר ישראל דוסטובסקי, איינער פון זיינע פראַמינענטע וויסנשאפטלער. דאָס איז דער פינפטער פרעזידענט פון דעם אינסטי-טוט פון רחובות.

***

יידישע קהילות איבער דער גאנצער וועלט

היינט צו טאָג זענען פאראן אויף דער גאנצער וועלט יידישע קהילות אין 122 לע-דער. אייניקע פון זיי ציילן בלויז עטלעכע משפחות, אנדערע זיי מיליאָנען מיליאָנען.

א טאָפּלעט געשעעניש

אויפן אָרט פונעם ראבינער מאָריס אייוו-דאס, וועלכער איז נישט לאנג געשטארבן, איז אויסגעווישן געווארן אלס פרעזידענט פונעם פארבאנד פון די יידישע קאָנגרעגא-ציעס אין אמעריקע, ראבינער אלעטאנדער מ. שוילדער.

די צערעמאָניע פון זיין אינסטאלירן איז פאָרגעקומען אויפן ייִטערלעכן קאָנגרעס-לך-דעם הונדערט יאָר פון דער עקזיסטענץ פון בוד פארבאנד, ביי וועלכן ס'האָבן זיך בא-טייליקט 3500 דעלעגאטן.

ראבינער שוילדער איז דער זון פונעם באקאנטן אָרשאַטאָקסטישן ייִדישן דיכטער פונעם פארמלחמה-דיקן פוילן.

***

א צענטער פאר יודאיסטישע פאָרשונג

אין ראם פון קאטוילישן אוניווערסיטעט פון בונקאס איינעס איז געגרינדעט געווארן א צענטער פאר יודאיסטישע שטודיעס. ער אנהאלט די פאָלגנדיקע דיסציפלינען: בייב-לישע עטניקעס, העברעאיש און יידישע פילאָזאָפיע.

***

די יידישע הויך-שול פון לאַנדאָן

דער לעצטער נומער פונעם בולעטין פון יידישן וועלט-קאָנגרעס האט פארעפנטלעכט א לענגערן באריכט וועגן דער יידישער הויך-שול פון לאַנדאָן, איינע פון די ערשטע אינסטיטוציעס וואו מ'לערנט יידישע רעלי-גיע. געגרינדעט אין יאָר 1855, גרייט צו דער אינסטיטוט רבנים מיט הויכער רעלי-גיער און פילאָזאָפיער בילדונג פאר די

א קאָלאָקויע געווינדעט דער יידישער קול' טור. אָס די פייערונג איז פאָרגעקומען מיט דער געלעגנהייט פונעם אַניווערסירן 35 יאָר יום ס'איז אָפּגעהאלטן געווארן אין פאריז אין יאָר 1937 דער קאָנגרעס פון דער יידישער קולטור, ביי וועלכן ס'איז געגרינדעט געווארן דער אקאָדע.

***

א ביאָגראַפישער ראָמאַן וועגן ר' יצחק לוריע

מיט דער געלעגנהייט פונעם 400סטן יאָר צייט פונעם בארימטן בעל-מקובל ר' יצחק לוריע, האט דער ישראלישער שרייבער שלום גאָרדאָן אָנגעשריבן א ראָמאַנסטישע ביא-גראַפיע פון לוריע, וועלכער איז אויך בא-קאנט אונטערן נאָמען דער לייב (אריה) פון צפת. דאָס בוך איז דערשינען אין פארלאג חשל פון ירושלים.

***

א מאָנאָגראַפישע וועגן די העברעאישע

אונטערן טיטל „דאָס הייליקע לאנד" איז דערשינען אין דייטשער איבערזעצונג אין פארלאג הערביג און מיטלען דאָס בוך פון דוד מילעסטיין. אין אַריינזאָל איז דאָס בוך באטיטלט „די העברעאיש" און איז מער צו-געפאסט צום חוכן פונעם בוך, ווייל דאָס איז נישט קיין מאָנאָגראַפישע צי א היסטא-רישע באשרייבונג, נאָר א באשרייבונג פון דעם לעבן פון די אַמאליקע ייִדן, אָנהויבן די מיינען די רעליגיעזע ייִדישן און מנהגים ריז צו דער ציווילער געזעלשאַפֿט, וועגן קינדער דערשינען און רעליגיעזע טראדיציעס.

באזוך פון די אָנפירער פון „קרן הזיכרון“

דעם 15טן מערץ 1974 זענען אָנגעקומען קיין בוקרעסט די אָנפירער פון חסדא-יאל פונדאציע פון ניו-יאָרק ר"ר פיוטע און זיין שטעלפארטער שר י. חויבוביט.

25 יאר יידיש מלוכה-טעאטער

געדענק...

...איצט, ווען די פארטאגא איז געפאלן איבער די פיינענליכע ליכט און ס'האט זיך אויסגעלאזט דער עכט פון די יובילארי'דעס, איצט, ווען ס'האט זיך ווידער געצויגן, פון דאס נ"י, דאס גרויסע געזינט, און דאס יידישע מלוכה-טעאטער האט ווידער אנגעהויבן — מיט עקסנות, געטריי ווי אליין — די סעטיקייט פון איבער א וואך, איבער א יאר, די סעטיקייט פון זיין עקס און צוואנציקסטן יאר, איצט בין איך געבליבן אין דער האנט, אין דער הינט, מיט אן אלבום, אויפן שריבלאט האט דער דרוקער אנגעשריבן מיט געלדענע אותיות א ציפער: 25. אינעווייניק, א לעבן, דאס לעבן פון א טעאטער, א לעבן פון א גרויסע מענטשן, פון מאנאטיקער, וואס האבן געווינדעט זייער לעבן פאר זייער איידלעך און שווערער מלאכה, זייער מאטעריעלן, וואס איז אויף זיך און דאך וואס אפאל מער פאר א לעבן פון א לעבן פון א וואגן מיט פאראן, ווי ס'וואלט געוואלט מאכט מילא, פאראן וואס האבן געלאכט און געליטן אויף דער בינע, כדי מיר זאלן לאכן און פארשטיין, וואס האבן אונדז נישט געלאזט פארנעמען, וואס האבן אונדז געלאזט א מיר זאלן חלומען, וואס האבן אונדז געפירט ביי דער האנט און האבן אונדז געהאלטן זען קלארער די היינטיקע רעאליטעט, וועלכע האבן אויסגעזעט אין יידיש די ווערטער פון פרויזשעט, סאציאליזם, וויסנשאפט, אנטשטאט נאטורליכע וועגן וועלכע און דעם פאמילי ווערדען, מיט דערשטענדיקע בענן, א זאל ווי א צירונג, אבי געטון אין סאפעט אין דער קאליר פון אויסגע-לאשענעם גאלד, אנגעבאטן גלייכצייטיק מיט די אויבגעזאגטע אמת און און וועלכע זינט א שטראל און אונדערשט שלום עליכם און שלום אש, גאנצן און ברעכט, וויקסער עסטימי און אורעל באראנגא און אנדערע, און אנדערע, האבן אויסגעזאגט ווייזער חכמה און האבן געוויזן דאס לעבן אויף ווי עס איז, הויך און נידעריק, פאר צווייפלט און גליקלעך, און האט אונדז געהאלטן לעבן שטער.

געדענק, זאגט דער אלבום געווינדעט דעם שטראל יארהונדערט פון יידישן מלוכה-טעאטער, און איך קוק אים ווידער אן, אריבער זייענדיק איבער דער גאנצער פונעם מאמענט, און איך באמערק אן איך בין נישט גערעכט, אז דארט, אויף די ווינט, איז איינגעשלאסן לעבעדיקע סובסטאנץ פון א קונסט וואס די צייט איז נישט בוכולע עס צו פארזעלען, ווייל דארט זיך גען אריין איבערגעבענישן און געטילן און גע-דאנקען וואס שווערן הייטער, אין אונדז און צווישן אונדז, אז דארט, צווישן די שורות, גע-פינטט ווידער, לעבעדיק, חסיד יונג, טוביה דעם מליכיק און די ביסוף מאכערין, הרששעלע דובראווער און דעם גולם, סימבאליפארשונגען וועלכע די אקטאריז האבן זיך געבראכט אין פולע זאל און אין ווייניקער פולע, כדי צו באווייזן ווייניקער און נאך אפאל און ווי קאנען נישט געטיש ווערן פונעם שר השכחה.

איך קוק זיך צו דעם אלבום און באגען די בליק און די היינטיקע שטייכלען פון אונדז דערשט פריינט, די אקטאריז, די וואס ארבעטן דריי הדישם כדי זי זאלן אונדז אנבאטן דריי דערהויבענע שעה און אן אונטן, איך קוק זיך צו אן איך דערמאן זיך, דאס מאל האב איך שוין נישט מירא פאר די זכרונות... איך דעמאן זיך אן עטוואל פאסטאר, אט די מאדע און ספעציעלע אקטריסע מיט גרויסע אייגן, טיפע און טראגישע, וואס האבן נישט

א דעהויבענע שטימונג שאפט די פיינערעכע רעדע פון רב חסדא-יאל

מ'ר האבן עס געוואוסט פון שריק, אבער איצט וויסן מיר עס נאך בעסער: יא, פאר רים איז א יום טוב, און דערצו נאך איינער פון די פריילעכסטע, באלייכסטע פון אונדזערע יום טובים, אין אונדזער קיבוץ איז פורים א געלעגנהייט.

דאס לייענען פון דער מגילה און משלוח-מנות

לייזענען און אמתליכער שלח-מנות פורים, ווי ס'זייט אן פאר אונדזער קהילה, ערב דעם יום טוב האט אויך די קיף פון כשרן רעסטאראן פארלייטקט איר טעטיקייט, מיט טעג און אויך מיט וואסן פריער האבן די קיבער אנגעהויבן פראדוצירן המן-טאשן, און נאך דער צו איך מאסנאכטעס פראפארציעס, און, פאר שטיין זיך אויך אנדערע מינים גאטווארג, ווי עס פאדערט די טראדיציע, אין קוואנטיטעטן מער ווי נעגונג, סיי פאר די איינגעלאדענע צו דער פיינערונג סיי פאר די פון די מושב-קונט פון דער פערעראציע (פון די גאסן: בראדוויי, קאלאראסי און נעגרי-וואדע), ווי אויך פאר די העכער 200 מענטשן וואס קענען נישט ארויס גיין פון זייער וואוינונג, וועמען מ'טראגט צו יעדן טאג דאס טעג צו זיך, אויך, פורים האט יעדער איינער פון זיי באקומען, אחוץ די געוויינטלעכע שפיין אויך א בייטל מיט זיס ווארג, פורים-גרייט.

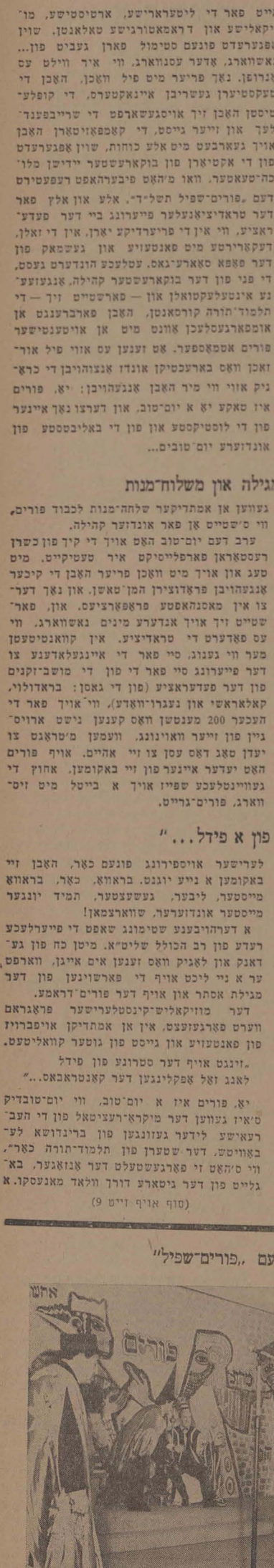
זינגט אויך א סטרונוע פון א פידל...

לייזער אויספירונג פונעם כאר, האבן זיי באקומען א נייע יונגס, בראווא, כאר, בראווא מיסטער, ליבער, געשעצטער, המיד יונגער מיסטער אונדזערער, שווארצען, וועלכע א דעהויבענע שטימונג שאפט די פיינערעכע רעדע פון רב חסדא-יאל, מיטן כח פון גע-דאנקען און לאגיק וואס זענען אים אייגן, וואסער ער א ניי ליכט אויף די פארשויגען פון דער מגילת אסתר און אויף דער פורים-דראמע.

דער מוזיקאליש-קונסטלערישער פראגראם

ווערט פארגעזעט, אין אן אמתליכע אויפברוי פון פאנטעזיע און גייסט פון גוטער קוואליטעט, זינגט אויף דער סטרונוע פון מידל לאנג זאל אפגלינגען דער קאנטראבאס... יא, פורים איז א יום טוב, ווי יום טובדיק ס'איז געווען דער מיקארעזיטאל פון די העב-רעאישע לידער געזונגען פון ברייטוואט לע-באוויסט, דער שטערן פון תלמוד-תורה כאר, ווי ס'האט זי פארגעשטעלט דער אַנאָנער, בא-גליט פון דער גיטארע דורך וואלד מאנעסקא, א (סוף אויף זייט 9)

א סצענע פון דעם „פורים-שפיל“

א י צ י ק

צו דער געשיכטע פון דער יידישער פרעסע

„די ריכטיגע יודישע צוקונפט“

דאקציע, קאן איך זיך נישט דערוויסן, ווייל זיי האבן געהאטעט מיט פארשידענע פסעוואנטישען, אמאל „אש העלעס“, אבער גלייכצייטיק האט מען אנגעהויבן איבערדריקן מסתמה פון אנדערע צייטונגען ארטיקלען וואס זענען אויך היינט ווערען צו לייענען. אויך למשל קאן מען לייענען אן ארטיקל „געהאטעט פון דר. בן גוריון“, אן אנדער ארטיקל פון גדליה בובליק, וועלכע זענען מסתמה דערשינען אין דער יידישער פרעסע פון פוילן.

אמת, אויך צו די איבערגעדריקטע מאטעריאלן שלעג מען אמאל „צושיטעפן“ עטלעכע פראן, וואס האבן געקאלעטשעט אויך שלום-עליכס דערצייילונג „די יורשים“, אבער מ'האט שוין געהאט וואס צו לייענען און (פאר וואס זאל מען נישט אנערקענען אז אירד) גנאה האבן.

די דעקאציע איז נישט געווען קאנסעקוענט. אויף דער זעלבער זייט האט מען געקענט לייגן נען אויך א סיגנעס יידיש, לעבן א פארדייטש- מערישען ארטיקל.

וועגן די מאטעריעלע שווערעקייטן פון דער צייטונג קאנען מיר זען פון דא אנאנסן, למשל, אין סאטמאר גאנצער פון דער צייטונג, ווי איך כמעט אלע יידישע צייטונגען, וואס זענען צו לייענען צייט דערשינען אין רומעניע, קאן מען נישט צווייגן ווער ס'האט באקומען צוויי נומערן פון דער צייטונג און האט זיי נישט צוריקגע- שיטט איז באטראכט געווארן פאר אן באצויגטן. אין יעדן נומער איז דערשינען אן אנאנס וואס האט סתור געווען די פרעזידענט מודעה, אין איין נומער איז דערשינען, למשל, אז דער רע- דאקטאר לוי גנלי האט דאס דעכט איינצוקא- טיין דאס געלט פון די אבאנעטן, דענאך קומט א מודעה אז קיינער האט נישט דאס רעכט אחוץ דעם רעדאקטאר אויף קייט איינצוקאטירן. דענאך דערשיינט א מודעה אז זיין ברודער מרדכי קייט דאס רעכט איינצוקאטירן. שפעטער דערשיינט ווידער, אז קיינער האט נישט דאס רעכט און אויך קייט. און אויך גייט עס כסדר, וויאזוי האט אן די אלע, דער ברודער, און אויך דער זון אפילו, האבן איינא- טיט דאס געלט און עוקר געווען...

א שנעלער מעשה וועגן זיין געוואוינן ג' מער 48 פונעם 20טן יולי 1909: „דא נישט לאנג איז אין סאליציע געוועזן א יודישער רע- דאקטער פון איינאקאטירן זיינע עטלעכע „ארע- מע פונקס פיר ווייל בלאט, און ער פון איינצוגע- גראבען יונגע, אויך אויסגעשטעלט געווארן צום ביישפיל פון וועסען פון הערש רייכער, גוש הערשקאויטש, שלום מאכאוויטש, אברהם לעבאוויטש, אז דער רעדאקטאר האט גע- געאנגען אין האטעל צוריק, האט זיך גע- גאסן א סאליציע רעגען אויף איהם, ביים אויף קומען איז צימער האט דער רעדאקטער געג- יבן א שטורעם שוין געניג קאסירט אין סא- ליציע, איך וועל מיר לעבען אברהם, האט ער דעם שירים אויף געלעבט אין בעטהעריין און אליין האט ער זיך אוועקגעשטעלט אין א וויג- קעל, זעהט גרוביץ וואס סאליציע קען אב טוהן א יודישען צוקונפט!“

בכלל האט דער רעדאקטאר קייט רעאגירט תיבה אויף מי וועלכן אנגרייבן קענן זיין צייטונג? ווייל צייט איז דערשינען די צייטונג? ווען מיר זאלן רעכענען „די יודישע צוקונפט“ וועלכע האט אנגעהויבן דערשיינען נאך אין יאר 1899, און די דערגאנגען ליל הפחות ביזן יאר 1915, ווייל אין צווייטן נומער פונעם עטלעכ- ריקן זאמלבוך „ליכט“, וואס איז דערשינען אין יאס אנהויב 1915, שרייבט מען אז זיי פראוואן שאפן קאן זיך נישט שפייזן מיט „הייטש-וואיש“, מיט „יודישע צוקונפט“ א.א.

אבער אין א רומענישער בראשור געשריבן פון אויף קייט אונטערן טיטל „וויאזוי העלעס מיר אונדזערע ארעמע?“ וואס איז דערשינען אין יאר 1935, שרייבט דר. י. ניימאנאוויץ אין זיין הקדמה: „מיר זענען זיכער אז א קייט וועלכער שרעכט אויפגעלעבט די צייטונג „די יודישע צוקונפט“, וואס ער האט ארויסגעגעבן 24 יאר, וועט געוועזן די סימפאטיע פון זיינע צווערער און לייענער.“

היינט עס, אז די צייטונג איז דערשינען כמעט א פערטל יאהרונדערט.

וואָלף טאמבור

אין דער ריי ארטיקלען וואס מיר האבן פאר- עפנטלעכט אלס בייטראג „צו דער געשיכטע פון דער יידישער פרעסע אין רומעניע“, האבן מיר געפרוהאט געבן אן אביעקטיווע אינפארמא- ציע וועגן יידישע צייטונגען, וואס זענען דער- שינען אין רומעניע צוריק מיט צענדליקער יארן. מיר האבן נישט געמאכט די מחברים, די רע- דאקטארן, נישט זייער אלאטאט און נישט זייערע פרובליעטישע קענטענישן און פאראקלעבן. מיר האבן זיך געהאלטן ביים פרינציפ, אז אויב א יידישע צייטונג איז דערשינען אין יעדנער צייט, אין יעדנער פארעם און מיט יעדנעם אינהאלט, האבן מיר היינט נישט דאס רעכט צו משפטן און הלילה צו פאראווארסלען, מערער רעכט צו מ'ש- פטן האבן געהאט יעדע, וואס האבן געלעבט אין יעדנע דור, ווען די צייטונג איז דערשינען, בפרט ווען זי איז דערשינען א לענגערע צייט. פאר וואס האבן איך געמאכט אס די הקדמה? ווייל צוטרעטנדיק צו דערמאנען אס די ציי- טונג „די ריכטיגע יודישע צוקונפט“, האבן איך געבליעטערט די עטלעכע עקזעמפלארן וואס מיר פארמאגן אין דער קאלעקציע, געבלעטערט און צוהט א נאכט כדי איך זאל זיך נישט סאליר- דארוינרן מיט די מיינונגען, וואס האבן נישט זייער געהאלטן פון דער צייטונג, ווייל זי איז דערשינען א לענגערע צייט, איך לאמיר זי בא- שרייבן אזוי ווי זי איז:

קודם לאמיר דערמאנען אז איך יאס אין דער- שינען אין יאר 1898 א וואכנצייטונג „די אידי- שע צוקונפט“, ארויסגעגעבן פון מ. מיכעליס. שפעטער מיט א יאר, אין 4טן אויגוסט 1899 איז דערשינען אין יאס „די יודישע צוקונפט“ דריי מאל אין דער וואך, אין קליינעם פארמאט (24/33), זינטן 2טן אקטאבער האט די צייטונג אנגעהויבן דערשיינען 4 מאל אין דער וואך. דער איינציגער און פארלעגער פון דער ציי- טונג איז געווען גרשון כהן.

אין זומן רייזענען דאקטאר ווערט געברענגט די צייטונג „אן דער אלטע פונעם דערשינען, און דער רעדאקטאר איז אנגעגעבן ה. כהן (וואר) שיינליכע צוליב דער רויטשער טראנסקאפיציע, וואו ב' מ'ה איז זיך מתחלף). נאך נאטאן מארקס „יודיש ליטעראטור אין ר' מעניש' אין אראבייכט א דעם 16 יולי 1907 איז דערשינען אין יאס דער ערשטער נומער „די יודישע צוקונפט“ אונטער דער רעדאקט- פון אורי קייט, און זינט דעם 25טן אקטאבער איז די צייטונג דערשינען צוויי מאל אין חודש אונטערן טיטל „די ריכטיגע יודישע צוקונפט“. דער פארמאט פון דער צייטונג איז געווען 24/33 „אבער מיט דער צייט האט ער זיך גע- צווערט דאס פארגעשטערט. אין דעם קליינעם פארמאט איז די צייטונג געהאט 4 יונטן, אבער יונטן יאר 1911 האט די צייטונג געביטן איר פארמאט אין 47/32 „צ"ס און נאך 4 יאר, דאס הייסט אז דער אלטער האט זיך געביטן אבער דער כמות פון דער צייטונג איז געבליבן דער זעלבער. ערשט אין סוף יאר 1911 האט זיך באמת געביטן דער פארמאט, ער האט זיך פאר- טאפלט, אין 48/64 צענטיםעטער.

די צייטונג האט זיך אפגעגעבן מיט שטיצן דאס קאלאניאליז פונעם הייליקן לאנד און אויך מיט ליטעראטור און וויסנשאפט. כמעט אזוי איז געווען דער אונטערטיל, אבער נאטאן מארקס ווען ער וויל אלוסטריאלן לגנאי די „ליטעראטור“ פון דער צייטונג, שטייט ער א סטראפע פונעם ליד „פריילינג אין שיר השירים“ פארמאט פון נעם רעדאקטארס זון לכבוד פסח, איך וועל נישט צייטירן כדי איך זאל נישט פארנעמען אומ- יוסט דאס פלאץ. אחוץ דעם ביזן איך נישט אויסן צו זוכן די סתירות פון דער צייטונג.

אגב, וועל איך דערמאנען ביי דער געלעגנהייט, וועגן געשפערט וואס ס'האט געהאט אנומלם מיט ש"ס ראמאן. איך האב אים דערמאנט אז צוריק מיט עטלעכע צענדליקער יאר (אין 1922) האט ער ארויסגעגעבן א פורים' נומער, א „העפטיש" טישע צייטונג, „האט ער זיך געפלייערט אן ער וויל דערפון נישט הערן, ווייל דער זון פון אורי קייט, וועלכער איז געווען א זעצער, האט אריינגעלייגט אין זיין וועגן מאטעריאלן וואס האבן אים קיין כבוד נישט געבראכט.

איך בעסער וועל איך זוכן די מעלות, און מעלות זענען דא כמעט אומעסום. מ'דארף זיך נאך וואן אס למשל קאן מען באמערקן אז מיט דער צייט, ווען דער פארמאט האט זיך פאר- גרעסערט האט זיך אויך דער הוכן פערבעסערט. א סימן אז צייטונגן געקומען אין דער רעדא- ציע נייע מיטארבעטער, וואס האבן געקענט נאכז- גוט יידיש און האבן געקענט אנשרייבן אן אר- טיקל צי א פערליאן.

ווער זיי זענען געווען די מטארבעטער, וועל- כע האבן געהאט א גוטע השפעה אין דער רע-

וועלט און האט נישט מורא געהאט פאר קיי- נעם! און אין באזעצן צופוריאטלעכעוואניע, אין א פארווארפן ישוב, האבן די יידישע מענטשן פון דער ענגע- פון די יוגנטלעכע וואס מ'האט ארויס- געווארפן פון די יוגנטלעכע ביי די עטלעכע מענטשן וואס האבן געארבעט אין יידישע ווער- שטיבלעך — געליטן אין די צוואנגס-ארבעטן און טאליאנען. איצט... אויף אן אנדער ארט, איז דער ארבעטסמאטאליאן געווען פאר אים א זאנע פון ווילקיר, פון דערווערטיקונג און אומבא- גרעניצטער געוואלד, און אויך דאס נאך אין גליקלעכן פאל, ווען ס'איז נישט געווען דאס פארצייגער פון מיט, אן אפשטעל אויפן וועג קיין אויסווייז. דא, אבער, איז געווען אנדערש, ווייל דא, אין די רומענישע ענגעס, וואסס די בלוט פון מענטשלעכקייט פון לאנגטיקע צייטן, זי האט נישט געקענט אויסוועגלעזען ווערן אויך נישט אין יעדע יארן. איינער וואס איז גע- ווען דער שומר פון איציק, און די אנדערע פון נעם ארבעטסמאטאליאן, איז געווען א מענטש פון אס די גענוט, דאס הייסט א מענטש מיט מער טעלעקטיק. און ער האט געזאגט צו די, וואס זענען אים אנגעטורט געווארן און ער האט פארפונט איבער זייער לעבן און מיט: „פאר וועמען האט איר מורא וואס איר ארבעט נישט... אויב איר ארבעט רעדט, איז אזוי לאנג ווי זייער לעב (און ער האט זיך געשלאגן אין דער ברוסט) וועט זיך קיינער צו איך נישט צורירן נישטמאקל מיט א שטוי ווייל איך שפאלט אים דעם מוח!“

ווייטער דערציילט דער העלד פון דומיטרו רא- דא פאפטסקו: „הער, זאגט ער אונדז אין א טאג, איך זע איר ירום איך נישט, וואס איך מיט איך?“. האט אים איינער דערקלערט אז ס'איז יום-טוב היינט ביי די יודן: „ס'איז געווען אין הארבעט, איך חור איבער, ווען היילער האט געמיינט אז ער איז דער האר איבער דער וועלט. „אויב ס'איז יום-טוב, נישט איהם, האט ער אונדז געזאגט, און איך זאל איך דא נישט זען מער דריי טעג ווייל איך וועל איך אפשינדן, קיין אלאב ויליאמיט איך און צום מיינלי, שטער איי- נער פון וואו ער איז?“. מיר קאנען נישט אוועק- פארן, מיר האבן נישט מיט וואס צייטונגן כמעט הונדערט קליינעמעטער... „מיטן באן“, אבער דער באן שטעלט זיך דאך דא נישט אפ, „ער וועט זיך אפשטעלן“, אבער ער קומט נישט אויפן איינער פינף, גייט איין אויפן פינף, אבער אונדזערע דיינס דערלויבן אונדז נישט צו פארן אום יום-טוב מיטן באן ביז מ'האט נישט קיין שטערן אויפן הימל“. ער האט גע- קוקט צום הימל: „ס'איז טרעט געווען מיט'ן צייט און הימל זעט מען נאך נישט קיין שטערן. האט ער ווירעוואקאל געשפירן לאנגזאם אים דאס האט אונדז געהאלטן א רעדע פון א שעה, ווען מאל וועגן האט און לאקאטיון: וויאזוי ער האט געפאסט די שף ווען ער האט געזען דאס ערשטע מאל א טעלעגראף אין א צייטונג, פון וועלכער זיך פאקטער האט זיך גע- מאכט א ציגער, און פינף אויפן וועג, ווען ס'איז געקומען דער באן, האט ער געשטעלט די סקאלדאזען זאלן פארהאלטן דעם באן, אונטערן אויסריד אז דער באנומען איז געשטעלט, ביז ס'האט זיך געזען דער דערשטער שטערן.“

לאמיר נאך זען דעם עפיואד מיט דער וואונדערלעכער פראגע פונעם דערגלייכער „דא קאנסע פארשטיי, וואס איך האב נישט פאר- שטאנען: היטלעך איז געווען דער האר פון דער צייט, און אס דער האט געשטעלט און פאר- האלטן דעם באן ביי טיזענען אויפגעגאנגען די שטערן! ווער האט נאך געקאנט טון אזוי- לטש!“

ווער האט נאך געטון אזעלעכע? ווייניג, באמת זייער ווייניג, גיכער זענען די יידישע יום-טוב'ס געווען א געלעגנהייט פאר די היטלעך רייטן כדי צו פארקלערען א געניט אויף מען טו, כדי צו פארקלערען די מוסיטראנספאר- וועלט, זייער זעלענע אויסנאמען און עס טע ווען אין באזעצן איראקעל פון יעדע יארן, דעם ערשטן שטערן אויפן הימל האט איציק דערווען נאך דורך א שטאלע פאלט פון א בהמות-ווא- גאן וואס האט אים געפירט מיט זיין גאנצער פארלייט צום אומקום... דא, אבער, אויפן אלטן רומענישן באן, האט א מענטש מיט מענטשלעכ- קייט — און ער איז נישט געווען דער איינצי- קער — געזען אזוי פיל רעספעקט פאר איציק, וואס איך דער סאמען מלחמה האט ער אים גע- שיטקט איהם און אויך אפגעשטעלט די באן ביז טיזענען זיך אונטן א שטערן אויפן הימל. לאמיר דאס נישט פארגעסן, לאמיר דאס אפ- שאלן אזוי ווי שטענדיג ער זיך, ווייל דאס קיין מאל איז מענטשלעכקייט נישט געווען אזוי נייטיק ווי אין יעדע צייט פון אוממענטשלעכקייט.

וויקטאָר רוס

איצט... אין א צייט פון אוממענטשלעכקייט, איז ביי אוממענטשן געווען אס דער נאמען אויף רומעניש א צאנעמל, א חפרה און א בושה און דער וואס האט געהאט אס דעם נאמען איז געווארן אן אביעקט פון חוץ און געשעס, אין יעדע מוראדיקע טעג, ווען די ברוינע וואקעס האבן פארדעקט כמעט דעם גאנצן הימל פונעם אלטן קאנסטאנטין, איז געשטאט די דערנענטערן איז דאס לשון געווארן א תהום צווישן מענטשן, און די ווערטער זענען אפס געווארן ווייטיקלעך און האבן געווייטיקט ווי אפגעטן וואונדן. לשונות האבן זיך פארמישט און זיך פארהאט, די כוואליעס פון שואה האבן שווערדיק „אנער- שטאלן, זייער אומבאנאם וואס האט אנגעזאגט דאס דערנענטערן פון דער קאמאטאטראפע, דאס פאסיטישע סדום, זייענדיק זיכער אז טיזענען אנדערען טיזונט יאר, האט דערשטיקט די וועלט אין סם פון שואה, און ער, איציק, איז געווען דער ערשטער קרבן.

ער, איציק, איז געווען שולדיק פאר אלע אומגליקן וואס טיזענען געקומען אויף דער וועלט. ער איז געווען שולדיק פאר אלץ, אויב די היין האט געברענט שווארץ וויינער, אויב זיכרן זענען ארויס פון זייער בטן צדע, להיפך, זיי האבן זיך איינגעשורמפן, אין אס יענעם נייעם ברוינעם מיטאלערטער איז ער, איציק, יעדן טאג געשטעלט געווארן צום שאנד- סוף, ארויסטערנדיק זיין נאמען מיט שפאט און חזק, איינער געשטעלט געווארן פאר דעם פנעם לעכער צונגסצונג, „איציק! איציק!“ האבן אלע פאסיטישע צאנענער געבליט, וויילדיק דערמיט געבן אפצוהערן אז נישט נאך דער וואס טראגט אס דעם נאמען, נאך דעם נאמען גופא איז א פארברענען אס דער נאמען, איציק, וואס קומט פון יצחק, דער בייבלישער העלד וואס האט זיך געלאזט מקריב זיין אויף דער עקידה פאר זיין אהונה וועגן זיין ליבשאפט צו גאט און צו מענטשן...

אין אס יעדע טעג פון שיקוליהדעט האט איי- נער פון די גרויסע רומענישע שריפטשטעלער זיך פארייניגט מיט סיפער און מענטשלעכער פארשטענדעניש וועגן גורל פון איציק, זייער דיך אויפגעשטעלט וועגן געווען אומרעכט וואס „מבאניט גנב אים. איך נישט געשטעלט פאקט- טישן פייטאזש פון יעדנער עפאכע האט דאס דער- שינען פון דער צייטונג „איציק שטולד ער דער- נערט? באסיס פיל מער ווי א ליטעראריש דערשיינונג: איינער פון די גרעסטע רומענישע שרייבער האט זיך באניגט מיט זיין פטן און זיין לעבאפטן אלאטאט כדי ווירעצושטעלן די ווירקליכע געשעפט, נישט פאקרומוט, פון איציק. ייג, איציק האט נישט דענערטירט פון זיין פליכט, נאך צוזאמען מיט זיין בליער האט ער געבליטעט אויפן טראנספערעל, פארבריי- דערט מיט זיין איין לידן האבנדיק די זעלבע הא- פענונג אין א בעסטער צוקונפט. „הערט אויף צו ווקן, ער איז א ברודער מיט אונדז און רעב קאמף און שטערבונג“ האט געוואלט זאגן רעב רעטאן, ווען ער האט אנגעשריבן אס די דער צייטונג, און אזוי איז זי געליינט געווארן און פארשטעלט געווארן פון דער רומענישער פנעם לעכער מיינונג: א וויכירינדיקער אומאניט- טישער מעטאזש, א עמפאציאנירניקע פארטיידי- קונג פאר די וואס ווערן באשולדיקט אין וועל- כער אורזאך.

דער ביישפיל פון לייזוי דערבראנען איז אונדז געקומען אין זכרון, לייגענדיק דאס לעצטע דערשיינענע בוך פון א שרייבער פונעם יונגן דור, דומיטרו ראדא פאפטסקו, פארשטייט זיך אז צווישן אס די צוויי רומענישע שרייבער, ביידע פון טראנסקאניע, איז פאראן נישט נאך א דיסטאנץ פון א דור, נאך פון א גאנצער היסטארישער עפאכע, אנדערש און פריאנצאמיע פון דער רומענישער נעקלעשאפט, גלחתי אן אנדערע דור פון בלעמאטיק באשעפטיקט דעם היינצטייטיקן שריי- בער, אבער אחוץ אס די חילוקים אין געמיינ- זאם האט ביידע שרייבער די הומאניסטישע מרא- דזיע, די פארשטענדעניש און ליבשאפט צום מענטש, אן אומטערשיד וואס פאר א נאמען ער טראגט, צו וועלכן גלויבן ער געהער, אדער וואס פאר א לשון ער רעדט, און די זעלבע עקל האבן זיי קעגן דער וועלט, קעגן דער ברוטאליי- טעט, קעגן דער בלינדע פאסיטישער שואה, קעגן דער וועלכן מיר שרייבן („די בייטע פון צעבטא“), אין וועלכן איינער פון די פאר- שוינט טיזאנע דעם נאמען איציק, דערגלייט עמעצער אן עפיואד פון דער צייט פון די גרוי- זאמע יארן, וואס איז סימבאליש פאר דער נאכ- זיגן פון מענטשלעכקייט וואס קיינער האט נישט געקאנט מאכן פארשווינדן פון רומענישע געגנטן, וואס געווען די הארבעט, די הייטשן זענען דערגאנגען ביז נישט ווייט צו מאקסוועל, היטלער איז געווען דער בעל-בית איבער דער

